

**Tampereen kaupungin
päihdepoliittinen suunnitelma
2009–2012**

LUKIJALLE

Tampereen kaupungin päihdepoliittisen suunnitelman tavoitteena on ehkäistä päihteiden käyttöä ja vähentää niiden aiheuttamia haittoja vuoden 2008 tasosta. Suunnitelman tavoitteena on kehittää päihdepalvelujärjestelmää päihdehuoltolain edellyttämällä tavalla. Palvelujärjestelmän tulee vastata päihdepalvelujen laatusuosituksia sekä ottaa huomioon kansallisissa sosiaali- ja terveysohjelmissa esiin tulevat päihdehuollon suositukset.

Tampereen kaupunki on sitoutunut kansallisen alkoholiohjelman kumppanuussopimukseen. Päihdepoliittinen suunnitelma tukee sekä kansallisen alkoholiohjelman että huumausainepoliittisen toimenpideohjelman tavoitteita.

Päihdepoliittisen suunnitelman sisältö ja tavoitteet vastaavat kaupunginvaltuuston 12.8.2009 hyväksymän ”Tampere virtaa” - kaupunkistrategian ja tilaajalautakuntien palvelustrategioiden linjauksia. Kaupunkistrategian päämäärä ”Kuntalainen ja hyvinvointi” painottaa ongelmien ennaltaehkäisyä sekä asiakaslähtöisyyden, toimintakyvyn, yhteisöllisyyden ja moniarvoisuuden vahvistamista. Toisena strategisena päämääränä ovat asiakaslähtöiset palvelut, jotka toimivat laadukkaasti ja ovat tasapuolisesti kuntalaisten saatavilla.

Kaupunkistrategian uudistamisen yhteydessä laaditaan henkilöstöohjelma ja tilaajalautakuntien palvelustrategiat sekä päivitetään tuotantostrategiat. Terveyttä ja toimintakykyä edistävien palvelujen lautakunnan palvelustrategiassa päihde- ja mielenterveyspalvelujen tavoitteena on edistää päihteettömyyttä ja mielenterveyttä. Päihde- ja mielenterveyspalveluissa painotetaan perus- ja avopalveluja sekä harjoitetaan opetus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Toimintaa säätelevät erityisesti mielenterveyslaki ja päihdehuoltolaki asetuksineen.

Päihdepoliittinen suunnitelma korostaa ehkäisevää päihdetyötä ja sen merkitystä osana päihdepolitiikka. Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka tavoitteena on parantaa terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia edistämällä päihdeettömiä elintapoja, ehkäisemällä ja vähentämällä päihdehaittoja sekä lisäämällä päihdeilmiön ymmärrystä ja hallintaa. Työ on laaja-alaista ja poikkihallinnollista. Heikentynyt tilanne kuntataloudessa näkyy päihdepalveluiden tehostamisen vaatimuksena. Tavoitteena on siirtyä perinteisesti laitosvaltaisesta päihdekuntoutuksesta lähellä kotia annettaviin avopalveluihin.

Koska ehkäisevä päihdetyö on verkostomaista ja laaja-alaista, työn tuloksia tai vaikuttavuutta ei ole aina helppo osoittaa. Stakes (2006) on laatinut alan toimijoille yhteiset laatukriteerit, laatutähden, joita noudattamalla voidaan varmistaa työn tehokkuus ja tarkoituksenmukaisuus. Päihdetyön laatutähden kuusi sakaraa muodostuvat työn sisältöä kuvaavista tietoperustasta, arvoista ja etiikasta, tavoitteellisesta yhteistyöstä, sekä toteutusta kuvaavista tavoitteista, resursseista, ja toteutusprosesseista.

Ehkäisevän päihdetyön lisäksi painopistealueena on pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen. Asunnottomuus kasvattaa riskiä päihteiden käytölle. Tampereen kaupunginvaltuusto on 18.6.2008 hyväksynyt aiesopimuksen valtion kanssa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi vuosille 2008–2011.

Pitkäaikaisasunnottomuusohjelman tavoitteita tukee myös suunnittelukilpailu, joka kohdistuu päihde- ja mielenterveyskuntoutujien tukiasumis- ja avokuntoutuspalveluiden järjestämiseen.

Palvelutoiminnan ratkaisuihin etsitään uudentyyppisiä ja innovatiivisia toimintamalleja, joissa päihde- ja mielenterveysasiakkaiden tukiasumispalveluihin ja avokuntoutukseen liittyvä viimeaikainen tietämys ja osaaminen on huomioitu. Kilpailun voittajat julkaistaan syyskuussa 2009.

Tampereen kaupunki on linjannut päihdepolitiikkaansa valtuustokausittain päivitettävässä suunnitelmassa vuodesta 2000 lähtien. Vuosille 2009–2012 laadittu suunnitelma on jo kolmas ja todennäköisesti viimeinen suunnitelma, joka käsittelee ainoastaan päihdepolitiikkaa. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti Mieli 2009 -työryhmän kansallisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman valmistelemiseksi. Työryhmä on nyt esittänyt linjauksensa mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Tampereen kaupungin päihdepoliittinen suunnitelma on työryhmän ehdotuksen mukaisesti osa kaupunkistrategiaa. Yksi työryhmän ehdotuksista on, että päihdetyön strategia on yhteinen kuntastrategian osa mielenterveystyönstrategian kanssa. Tampereella mielenterveys- ja päihdestrategiat ovat tällä hetkellä erillisinä kuntastrategian osinaan. Koska päihde- ja mielenterveysongelmat kytkeytyvät usein yhteen, seuraava kehittämissuunnitelma tulee Tampereellakin käsittämään sekä päihde- että mielenterveyspalveluiden kehittämisen samoissa kansissa.

Tampereen kaupungin vuosien 2009–2012 päihdepoliittisen suunnitelman kirjoittamisesta vastaavat Sirpa Nurminen, Virpi Jäntti ja Mika Vuori. Päihdepoliittisen suunnitelman linjauksista vastaa kaupunginhallituksen asettama Raittius- ja päihdeasiain neuvottelukunta, jonka kokoonpano toimikaudella 2009–2010 on:

Puheenjohtaja

Maritta Närhi, suunnittelupäällikkö, terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, Tampereen kaupunki

Jäsenet

Marko Ajanki, johtava erityisdiakonian viranhaltija, Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä
Kari Esko, ympäristöinsinööri, Ympäristövalvonta, Tampereen kaupunki
Antti Heinonen, nuorisotyön koordinaattori, Nuorisopalvelut, Tampereen kaupunki
Reijo Kulmala, osastolääkäri, Tampereen A-klinikka
Kaija Lietzén, yleislääketieteen erikoislääkäri, Tammelakeskuksen lääkäriasema
Riitta Mäkelä, ravintoloitsija, Pirkanmaan hotelli- ja ravintolayrittäjät ry
Katri Mäkinen, isännöitsijä, Tampereen Vuokra-asunnot Oy, Tampereen kaupunki
Erkki Tukeva, aluejohtaja, Tampereen A-klinikka
Hannu Pekkarinen, erikoislääkäri, Mielenterveyspalvelut, Tampereen kaupunki
Ismo Rajala, komisario, Pirkanmaan poliisilaitos
Kaija Seppä, ylilääkäri, professori, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri ja Tampereen yliopisto
Mirja Sirén, sosiaalityöntekijä, Asiakasohjaus Loisto, Tampereen kaupunki
Marjo Tiisanoja, koulukuraattori, Perusopetus/erityispalvelut, Tampereen kaupunki
Vesa Vaittinen, toiminnanjohtaja, Tampereen A-kilta ry

Sihteeri

Petri Mattila, vs. toimistoiesimies, Ehkäisevän päihdetyön toimisto, Hyvinvointipalvelut, Tampereen kaupunki

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	1
SISÄLLYSLUETTELO	3
I PÄIHDEPOLIITTISEN SUUNNITELMAN LÄHTÖKOHTIA.....	4
I.I Suunnitelman paikallinen ja valtakunnallinen viitekehys	4
I.I.I Päihdepoliittinen suunnitelma ja Tampereen kaupunkistrategia	5
I.I.II Päihdepoliittinen suunnitelma ja Kaste-ohjelma.....	6
I.I.III Päihdepoliittinen suunnitelma ja Mieli 2009	7
II PÄIHDEPALVELUJEN TARVE JA KUSTANNUKSET TAMPEREELLA.....	8
II.I Päihteiden käyttö ja palvelujen tarve Tampereella	8
II.II Päihdehaittojen ja päihdehuollon kustannukset	10
III TAMPEREEN PÄIHDEPALVELUKOKONAISUUS	10
III.I Tampereen kaupungin päihdepalvelujärjestelmä	10
III.I.I Ennalta ehkäisevät päihdepalvelut Tampereella.....	11
III.I.II Varhaisen puuttumisen päihdepolitiikka Tampereella.....	14
III.II Päihdeongelmaisten kuntoutus- ja hoitopalvelut	18
III.II.I Avopalvelut	18
III.II.II Kuntouttava laitoshoido	19
III.II.III. Päihdepsykiatrinen avo- ja laitoshoido.....	20
III.III Päihdekuntoutujien asumispalvelut	21
III.IV Tukitoiminta.....	23
III.IV.I Vertaistukiryhmät.....	23
III.IV.II Päiväkeskustoiminta ja yhdyskuntatuvat	23
III.IV.III Työtoiminta.....	24
III.IV.IV Seurakunnan ja järjestöjen muut tukipalvelut.....	24
IV TOIMENPIDE-EHDOTUKSET VUOSILLE 2009–2012.....	25

I PÄIHDEPOLIITTISEN SUUNNITELMAN LÄHTÖKOHTIA

1.1 Suunnitelman paikallinen ja valtakunnallinen viitekehys

Suomen perustuslain (731/1999) 19 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä. Kuntien tulee pyrkiä kuntalain (365/1995) 1 §:n nojalla edistämään asukkaidensa hyvinvointia. Päihteiden käyttö ja päihteisiin liittyvät sairaudet ovat yhä suurempi kansanterveydellinen ja kuntalaisten hyvinvointia uhkaava ongelma. Kunnilla on päihdehuoltolain (41/1986) mukaan velvollisuus huolehtia päihdehuollon järjestämisestä palvelutarpeita vastaavasti. Lain 1 §:n mukaan päihdehuollon tavoite on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjien toimintakykyä. Tampereen kaupungin päihdepoliittisessa suunnitelmassa päihteiden käsitettä käytetään päihdehuoltolakia laajemmassa merkityksessä siten, että päihteillä tarkoitetaan alkoholiuomien ja huumausaineiden lisäksi myös tupakkatuotteita.

Valtio ohjaa kuntien päihdepolitiikkaa lainsäädännön ohella erilaisten hankkeiden ja suositusten avulla. Sosiaali- ja terveysministeriö, Stakes ja Suomen Kuntaliitto ovat laatineet vuonna 2002 yhdessä palveluiden tuottajien ja asiakkaiden edustajien kanssa kunnallisille päihdepalveluille laatusuosituksen. Tampereen kaupungin valtuustokausittain laatima päihdepoliittinen suunnitelma toimii päihdepalvelujen laatusuosituksen mukaisena päihdestrategiana, jossa määritellään kaupungin päihdepalveluiden järjestäminen ja päihdehaittojen ehkäisemiseen liittyvät toimenpiteet.¹

Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä ja hyvinvointia edistämällä päihteettömiä elintapoja, ehkäisemällä päihdehaittoja sekä lisäämällä päihdeilmiön hallintaa². Tampereen kaupungin vuosille 2009–2012 laatima päihdepoliittinen suunnitelma perustuu ehkäisevän päihdetyön näkökulmaan. Suunnitelmaan sisältyvä ehkäisevän päihdetyön näkökulma noudattaa niin lainsäädännön vaatimuksia kuin valtakunnallisten suositusten ja Tampereen uuden kaupunkistrategian linjauksia. Tampere virtaa -kaupunkistrategian päämääränä on kuntalaisten hyvinvoinnin parantuminen. Tämä toteutuu ennaltaehkäisemällä kuntalaisten terveys- ja toimintakykyongelmia. Siksi palvelutuotantoon tulee luoda uusia, ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä.

Ensimmäisen kontaktinsa palvelujärjestelmään päihdeongelmansa varhaisvaiheessa oleva asiakas luo useimmiten sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa. Päihteiden ongelmakäyttäjät tuntee kuitenkin usein huolta omasta päihteidenkäytöstään jo paljon ennen varsinaisen riippuvuuden kehittymistä ja hoitoon hakeutumista. Korjaavan päihdetyön tarve vähenee, mikäli päihdeongelmien synty voidaan ehkäistä ennalta ja ongelmiin voidaan puuttua jo niiden varhaisessa vaiheessa. Entistä harvemmat asiakkaat tarvitsevat erityispalvelua jos päihdeongelma torjutaan ennakkoidusti ja siihen puututaan ajoissa. Päihdehuollon erityispalvelut voidaan tällöin suunnata vaikeammista päihdeongelmista kärsiville kaupunkilaisille.

Päihdepoliittisessa suunnitelmassa esitellään Tampereen kaupungin päihdepalvelujärjestelmä. Se on rakennettu kuntalaisten terveyttä ja kaupungin taloutta ajatellen yhä enemmän ennaltaehkäisevän ja varhaisen puuttumisen päihdetyön ympärille.

¹ Päihdepalvelujen laatusuositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/paihdepalvelut/laatu/laatusuositukset

² Ehkäisevän päihdetyön laatuksiteerit, s. 9. Stakes: Työpaperit 3:2006
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/Tp3-2006-verkko.pdf>

I.I.I Päihdepoliittinen suunnitelma ja Tampereen kaupunkistrategia

Uuden Tampere virtaa -kaupunkistrategian painopiste on ongelmia ennaltaehkäisevissä hyvinvointipalveluissa. Strategian mukaan Tampereen kaupungin tärkein tehtävä on edistää kuntalaisten hyvinvointia. Kaupunkistrategian mukaisesti Tampereen kaupungin päihdepalvelujärjestelmässä korostetaan päihdeongelmien ennaltaehkäisyä ja ongelmiin puuttumista niiden varhaisessa vaiheessa. Ennalta ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseen. Varhainen puuttuminen on toimintaa, jossa päihdekäyttöön kiinnitetään huomiota jo ennen ongelmien syntymistä. Ennaltaehkäisevää ja varhaisen puuttumisen päihdetyötä tehdään strategian mukaisesti niin lasten ja nuorten kuin aikuisten ja ikäihmistenkin parissa.

Kaupunkistrategiassa määritellään, että kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi yhä useamman kuntalaisen tulisi voida asua kotonaan tai kodinomaisessa ympäristössä. Asunnottomuus lisää riskiä päihteiden käyttöön. Tampereella toteutetaan lähivuosina viisi osahanketta pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Näistä kaksi on jo aloittanut toimintansa. Härmälässä aloitti kesäkuussa 2009 hanke, jossa on tavoitteena asuttaa 22 päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivää pitkäaikaisasunnottomia. Nekalassa on aloittanut hanke, jonka kohderyhmänä on vankilasta vapautuvat vangit. Myöhemmin vuoden 2009 aikana aloittaa Hervannassa Ässä-asunnot, jossa asutetaan 20 alle 29-vuotiasta sekä viisi päihde- ja mielenterveyskuntoutujaa.

Lautakuntien palvelustrategiat täydentävät ja konkretisoivat kaupunkistrategian linjauksia. Päihdepalvelujen järjestäminen kuuluu Tampereen kaupungin Terveyttä ja toimintakykyä edistävien palvelujen lautakunnan toimialaan. Lautakunnan palvelustrategiassa päihde- ja mielenterveyspalvelujen tavoitteeksi on sovittu kuntalaisten päihteettömyyden ja mielenterveyden edistäminen. Tarkoitus on tunnistaa ongelmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja järjestää ongelmista aiheutuneiden sairauksien hoito- ja kuntoutuspalvelut.

Lasten ja nuorten kasvun tukemisen lautakunnan toimintaa ohjaavat palvelustrategian ohella vahvasti myös lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma sekä lastensuojelusuunnitelma. Mainituissa strategia-asiakirjoissa korostetaan ennaltaehkäisevää työtettä sekä alaikäisten lasten ja nuorten tilanteen huomioimista perheen vanhempien päihdepalveluissa. Ne aikuiset päihdehuollon asiakkaat, joiden huollossa on alaikäisiä lapsia, tulee priorisoida, ja päihdehuollon henkilöstön tietoisuutta lastensuojelulain velvoitteista tulee jatkossa lisätä.

Lasten päihdeongelmien syntyminen voidaan ehkäistä parhaiten tukemalla lapsiperheiden elämänhallintaa. Lapsen kasvuympäristöön on tärkeää kiinnittää huomiota jo äidin raskauden aikana. Koulu- ja opiskeluikäisten nuorten päihteettömyyttä voidaan edistää oppilas- ja terveydenhuollon avulla. Työikäisen aikuisväestön päihteidenkäyttöön voidaan puuttua esimerkiksi perusterveydenhuollossa ja työterveyshuollossa. Myös neuvoloissa on luontevaa ottaa muun keskustelun ohella puheeksi perheen tilanne päihteiden käytössä ja ohjata perhe mahdollisesti tarvitsemansa avun piiriin.

Ikäihmisten päihteiden käyttö on haaste Tampereen päihdepolitiikalle jo lähitulevaisuudessa. Tamperelaisen väestön vanheneminen tulee vaikuttamaan kaupungin palvelutarpeisiin huomattavasti. Suurin, vuonna 1947 syntynyt ikäluokka, täyttää 65 vuotta vuonna 2012. Väestön vanhentuessa myös päihdeongelmaisten ikäihmisten määrä kasvaa. Tällä ikäpolvella on riski lisätä alkoholinkäyttöä työelämän päätyttyä.

Ikäihmisten palvelujen lautakunnan palvelustrategiassa korostuu kaupunkistrategian tavoite edistää kaupunkilaisten asumista omassa kodissaan tai kodinomaisessa ympäristössä. Tavoitteen toteuttaminen edellyttää, että päihde- ja mielenterveysongelmallisille ikäihmisille on tarjolla sekä kaikille ikäryhmille tarjottavia päihde- ja mielenterveyspalveluja että erityisesti ikäihmisille räätälöityjä palveluja, joissa huomioidaan myös ikääntymiseen mukanaan tuomat palvelutarpeet. Erityisenä haasteena on järjestää tälle asiakasryhmälle ympärivuorokautisen hoidon palvelut, joissa huomioidaan niin ikääntymiseen kuin päihde- ja mielenterveysongelmiin liittyvät palvelutarpeet.

I.I.II Päihdepoliittinen suunnitelma ja Kaste-ohjelma

Käynnissä oleva kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelma Kaste³ on keskeinen päihdepolitiikkaan liittyvä hanke. Sen tavoitteena on muun muassa vähentää syrjäytymistä ja lisätä terveyttä, hyvinvointia ja kuntalaisten osallisuutta sekä parantaa palveluiden laatua ja saatavuutta. Kaste-ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi laaditut valtakunnalliset toimenpide-ehdotukset ovat koko hankekauden 2008–2011 kestäviä prosesseja.

Tampereen kaupunki on lisännyt esimerkiksi nuorten tamperelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia palveluiden suunnittelemisessa. Tampereella on myös kehitetty omia varhaisen puuttumisen malleja sosiaalityön, päivähoidon ja perusopetuksen ammattilaisten käyttöön. Ammattilaisille on luotu avuksi yhteisiä toimintamalleja, jotka tukevat esimerkiksi päihteiden käyttöön puuttumista ja ongelmien puheeksi ottamista asiakkaiden kanssa. Päihteidenkäytön tunnistamiseen ja varhaisen puuttumisen apuvälineeksi kehitetty mini-interventio on vakiintunut toimintatapa esimerkiksi aikuisväestön ikäluokittaisissa terveystarkastuksissa. Terveydenhuollon potilasvastaanoitoilla sen käyttöä tulee kuitenkin edelleen lisätä.

Kaste -ohjelman mukaisesti Tampereella on kiinnitetty viime aikoina huomiota väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamiseen. Henkilön koulutuksesta ja ammatista muodostuva ns. sosioekonominen asema on vahvasti yhteydessä henkilön päihteidenkäyttötottumuksiin. Työtä vailla olevilla kuntalaisilla on usein päihdeongelmia, jotka taas osaltaan vaikeuttavat työelämään pääsyä. Tämän vuoksi terveyspalveluja pyritään jatkossa suuntaamaan siten, että esimerkiksi työttömät tamperelaiset pääsisivät entistä paremmin terveystarkastuksiin. Terveystarkastusten yhteydessä voidaan puuttua asiakkaan päihteiden käyttöön jo varhaisessa vaiheessa ja antaa päihteidenkäytön vähentämistä ja lopettamista tukevaa neuvontaa.

Tampere on vuosien 2009–2011 aikana mukana Kaste-ohjelmaan kuuluvassa Väli-Suomen mielenterveys- ja päihdehankkeessa, eli ns. Välittäjä –hankkeessa. Välittäjä –hankkeen avulla tullaan kehittämään varhaisvaiheen päihde- ja mielenterveystyötä peruspalveluissa. Tavoitteena on muun muassa, että varhaisvaiheen päihde- ja mielenterveystyötä tekevät työntekijät osaavat tunnistaa ongelmat jo niiden varhaisvaiheessa ja arvioida asiakkaan hoidon tarpeen. Asiakkaiden osallisuutta palveluiden kehittämisessä tullaan lisäämään esimerkiksi ottamalla käyttöön palautejärjestelmiä ja hyödyntämällä kokemusasiantuntijuutta. Jotta toimintamallit vastaisivat alueellisia tarpeita, ne luodaan kuntakohtaisiksi. Erityisesti lasten- ja nuorten, sekä ikäihmisten mielenterveyttä pyritään edistämään, jotta päihteidenkäyttö ja mielenterveysongelmat voitaisiin ehkäistä jo ennalta. Jotta nämä tavoitteet saavutettaisiin, palveluketjujen toimivuuteen ja tehtävien jakoon kiinnitetään hankkeessa myös erityistä huomiota.

³ Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelma Kaste 2008–2011

I.I.III Päihdepoliittinen suunnitelma ja Mieli 2009

Päihde- ja mielenterveystyön kehittämistä on nyt linjattu ensimmäisen kerran valtakunnallisesti yhtenä kokonaisuutena. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Mieli 2009 -työryhmä on laatinut vuoteen 2015 ulottuvat ehdotuksensa päihde- ja mielenterveystyön kehittämiseksi.⁴ Työryhmään kuuluivat valtionhallinnon, kunnallishallinnon, mielenterveys- ja päihdealan sekä mielenterveys- ja päihdetyön kehittämishankkeiden edustajia. Työryhmän keskeisimmät ehdotukset koskevat asiakkaan aseman vahvistamista, päihdeongelmien ennaltaehkäisemistä, toimivan palvelukokonaisuuden koordinoitua sekä kansallisten ohjauskeinojen käyttämistä. Ehdotukset on koottu Kansalliseen mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaan.

Mieli 2009-työryhmä ehdottaa, että kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin ratkaisuihin lisättäisiin. Asiakkaan asemaa on pyritty vahvistamaan viime vuosien aikana, ja etenkin tamperelaisten lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia palveluiden suunnitteluun on lisätty. Lasten parlamentti, nuorisofoorumi ja alueellisen vaikuttamisen kanava Nuoriso-Alvari vakiinnutettiin osaksi kaupungin pysyvää toimintaa jo vuonna 2004. Palveluasiakkaan aseman vahvistaminen on myös jatkossa tamperelaisten päihdepalvelujen yhtenä kehittämiskohteena.

Asiakkaan aseman vahvistamiseen liittyy myös työryhmän ehdotus matalan kynnyksen palvelujen lisäämisestä. Osa Tampereen päihdepalveluista toimii tällä hetkellä matalan kynnyksen palveluina. Asiakas ei tällöin tarvitse lähetettä päästäkseen palvelun piiriin. Asiakkaiden mahdollisuus hakeutua hoitoon itse voi auttaa heitä myös sitoutumaan hoitoon paremmin. Tampereella on kuitenkin yhä tarvetta kehittää matalan kynnyksen palveluja yhden oven periaatteella siten, että asiakas saa tarvitsemansa päihde- ja mielenterveyspalvelut yhdestä palvelupisteestä.

Tamperelaisten lasten ja nuorten päihdetyö on tällä hetkellä toteutettu Mieli 2009 –työryhmän ehdotusten mukaisesti heidän arkisessa ympäristössään, kuten kouluissa. Ehkäisevän päihdetyön toimisto Raitsu antaa esimerkiksi päihdekasvatuskoulutusta ja neuvontaa, luennoi koululaisille ja koulujen opettajille sekä oppilaiden vanhemmille. Raitsu tekee myös jalkautuvaa päihdetyötä nuorten parissa.

Mieli 2009 -työryhmän ehdotusten mukaisesti työttömille ja syrjäytymisvaarassa oleville tamperelaisille pyritään järjestämään terveystarkastuksia. Näin epäedullisemmässäkin asemassa olevat kuntalaiset pysyvät terveydenhuollon palvelujen piirissä, ja heille pystytään tarjoamaan tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Varhaisen puuttumisen mallien käytöstä on työryhmän ehdotuksen mukaisesti järjestetty koulutustilaisuuksia työterveyshenkilöstölle sekä opetusalan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille.

Tampereen päihdepalvelukokonaisuus on laaja. Päihdepalveluja tarjoavat Tampereella kaupungin oman tuotannon lisäksi alueen kolmannen sektorin toimijat. Kaupungin toteuttaman ennalta ehkäisevän päihdetyön tukena toimivat alkoholiongelmallisille tarkoitettut AA- ja huumeongelmista toipuville tarkoitettut NA-ryhmät, sekä päihdeetöntä toimintaa järjestävä Tampereen A-Kilta ry. Päihdepalvelujen koordinoitua yhdeksi kokonaisuudeksi on

⁴ Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3 (<http://info.stakes.fi/mielijapaihde/FI/suunnitelma/index.htm>)

haastava, mutta toiminnallisuuden kannalta tärkeä tehtävä. Työryhmän ehdotusten mukaisesti päihdestrategia tullaan jatkossa kokoamaan yhdeksi, yhteiseksi strategiaksi mielenterveyshäiriön kanssa.

II PÄIHDEPALVELUJEN TARVE JA KUSTANNUKSET TAMPEREELLA

II.1 Päihteiden käyttö ja palvelujen tarve Tampereella

Kesäkuussa 2009 Tampereen alueelle oli myönnetty 358 anniskelulupaa ja 188 vähittäismyyntilupaa⁵. Lupien määrä on viime vuosina pysynyt samalla tasolla.

Alkoholia myytiin Tampereella sataprosenttiseksi alkoholiksi muutettuna vuonna 2007 9,5 litraa jokaista asukasta kohti. Vuonna 2008 määrä pieneni hieman, ollen silti 9,3 litraa. Kun tähän lisätään tilastoimattoman alkoholin kulutuksen osuus, absoluuttisen alkoholin kokonaiskulutus ollee Tampereella yli 11 litraa asukasta kohti⁶. Tampereella alkoholia myydään hieman enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Myyntitilastoja tulkittaessa pitää ottaa huomioon myös lähikuntien asukkaiden asiointi Tampereella.

Tamperelaisten juomatottumukset eroavat tällä hetkellä valtakunnallisista keskiarvoista merkittävimmin keski-ikäisten kohdalla. Vuonna 2008 tamperelaisista 45–54-vuotiaista miehistä 37 % ja naisista 7 % joi viikoittain vähintään 6 annosta alkoholia yhdellä juomiskerralla.⁷ Valtakunnallisesti laadituissa tilastoissa vastaavanlaisesti alkoholia käytti miehistä 34 % ja naisista 13 %.⁸ Muissa aikuisväestön ikäryhmissä tamperelaiset ja valtakunnalliset tulokset olivat saman suuntaiset.

Nuorten humalahakuinen juominen on pikku hiljaa vähentynyt 1990-luvun tasoon verrattuna. Silti yhä 17% tamperelaisista yläkoulujen 8.–9.-luokkien oppilaista juo itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuussa vuonna 2007. Lukioiden 1.–2. vuosikurssin opiskelijoista näin vastasi 26 %. Humalajuominen oli koko maassa keskimäärin yleisempää kuin Tampereella.⁹

Runsas viidennes tamperelaisesta aikuisväestöstä on yrittänyt vähentää alkoholin kulutustaan, mutta silti esimerkiksi 45–64-vuotiaista tamperelaismiehistä 9 % käyttää alkoholia päivittäin. Vuonna 2008 raittiita oli yhteensä 9 % 15 vuotta täyttäneistä miehistä ja 12 % vastaavanikäisistä naisista.¹⁰

Tamperelaisten keski- ja eläkeikäisten alkoholinkäyttö on hieman yleistynyt 1990-luvulta vuoteen 2008. Samoin on kasvanut päihdehuollon avo- ja laitoshoidossa olleiden asukkaiden määrä. Päihteiden vuoksi vuoden 2007 aikana hoidettiin Tampereen sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla 3,1 asukasta tuhatta asukasta kohti. Vuonna 2008 päihdehuollon avopalveluita käytti 8,9 asukasta tuhatta tamperelaista kohti. Päihdesairauksien hoitajaksot sairaaloiden vuodeosastoilla vähenivät vuodesta 2006 vuoteen

⁵ Länsi-Suomen lääninhallituksen tilasto 06/2009.

⁶ THL ennakkotiedot 2008.

http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus_ennakko.htm

⁷ Tampereen terveys- ja sosiaalikeskitys 2008.

⁸ Helakorpi ym. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2008. THL 2/2008.

⁹ Sotkanet

¹⁰ Paronen–Luoto–Vuori: Tamperelaisen aikuisväestön terveys ja terveyspalvelujen käyttö, s. 28. Tampere 2009.

2007.¹¹ Huume-, lääke-, ja sekakäyttäjien sekä heidän omaistensa hoitoonohjaus- ja tukipaikka A-klinikkasäätiön Matalassa asioi vuoden 2008 aikana 557 tamperelaista. Käyntimäärät ovat kasvaneet aikaisemmista vuosista.

Alkoholin kokonaiskulutuksen lisäksi alkoholi- ja huumekuolleisuus ovat kasvaneet Suomessa viime vuosien aikana. Vuonna 2008 35–64 -vuotiaista suomalaisista 79 henkilöä sataa tuhatta vastaavanikäistä kohti kuoli alkoholitauteihin ja alkoholimyrkytyksiin, kun vastaava kuolleisuus vuosituhannen alussa oli 56 /100 000.¹²

Tamperelaisen aikuisväestön tupakointi on vähentynyt 1990-lukuun verrattuna. Vuonna 2008 15 vuotta täyttäneistä tamperelaismiehistä kuitenkin edelleen 17 % ja naisista 13 % tupakoi päivittäin. Yli puolet tupakoivista on yrittänyt tutkimuksen mukaan lopettaa tupakoinnin viimeisimmän vuoden aikana.¹³ Tamperelaisten nuorten tupakointi ja huumeiden kokeileminen on viime vuosina hieman vähentynyt. Yläkoulujen 8.–9.-luokan oppilaista vuonna 2007 tupakoi päivittäin 14 %, kun vielä vuosituhannen alussa tuo luku oli yli 21 %. Vastaavasti laittomia huumeita kokeilleiden osuus yläkouluikäisistä oli 8 % vuonna 2007, kun vuonna 2001 osuus oli 15 %.¹⁴ Viime vuosina asenteet tupakointia kohtaan ovat myös nuorilla muuttuneet kielteisemmiksi. Positiivisen muutoksen säilyttämiseksi nuorten päihteidenkäyttöön tulee suunnata voimavaroja jatkossakin.

THL:n huume-kyselyn mukaan vuonna 2006 miehistä 16 prosenttia ja naisista 11 prosenttia ilmoitti kokeilleensa joskus kannabista. Tulos on prosentin enemmän kuin vuonna 2004. Kannabista käyttäneiden 15–24-vuotiaiden osuus on vähentynyt tasaisesti 2000-luvun ajan, kun taas 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä kannabista käyttäneiden osuus on jonkin verran kasvanut.¹⁵

Eräs keskeinen päihteiden käyttöä ennakoiva tekijä on työttömyys. Työttömyyden lisääntyessä ja pitkittyessä myös kuntalaisten päihteiden käyttö lisääntyy, ja tähän ilmiöön tulee varautua palveluita suunniteltaessa. Tampereen työttömyysluvut pienenevät viiden viime vuoden ajan, mutta vuonna 2008 ne kääntyivät talouden taantumana vuoksi nopeaan kasvuun.

Tampereella on enemmän työttömiä kuin muissa Pirkanmaan kunnassa. Kesäkuun 2009 lopussa tamperelaisista oli työtä oli vailla 14,6 %, kun vielä vuosi sitten Tampereen työttömyysaste oli 10,8 %. Kesäkuussa Tampereella oli 2 715 alle 25-vuotiasta työtöntä, mikä on 1089 henkilöä, ja 75 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömyyden negatiivinen kehitys on kiihtynyt vuoden 2009 aikana. Pitkäaikaistyöttömyyden kehityssuunta on sama, mutta maltillisempi. Kesäkuun 2008 tilanteesta pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut 228 henkilöllä eli 8 prosentilla ollen 3 079 kesäkuussa 2009. Työttömyyden odotetaan edelleen lisääntyvän.¹⁶

Pienituloisuusaste on yhteydessä korkeaan työttömyysasteeseen. Pienituloisuus on yleisintä yksinasuvilla ja yksinhuoltajilla. Vuonna 2007 tamperelaisista lapsiperheistä 17 % oli pienituloisia. Tampereella tehtiin kesän 2009 aikana köyhyys selvitys yhteistyössä Tampereen yliopiston kanssa. Selvityksen tavoitteena on löytää tamperelaisen köyhyyden

¹¹ Sotkanet

¹² Sotkanet

¹³ Paronen–Luoto–Vuori: Tamperelaisen aikuisväestön terveys ja terveystalouden käyttö, s. 25. Tampere 2009.

¹⁴ Sotkanet

¹⁵ Hakkarainen–Metso: Huume-kyselyn muuttunut ongelmakuva. Vuoden 2006 huume-kyselyn tulokset. Yhteiskuntapolitiikka 2007, s. 541–552.

¹⁶ Pirkanmaan työ- ja elinkeinokeskus: Työllisyyskatsaukset

ominaispiirteitä, jotta voitaisiin kehittää toimintamalleja esimerkiksi kuntalaisten syrjäytymisen ehkäisyyn ja elämänhallinnan tukemiseen.

II.II Päihdehaittojen ja päihdehuollon kustannukset

Vuonna 2006 alkoholin käyttö aiheutti maassamme yhteensä 0,7–0,9 miljardin euron välittömät kustannukset ja 3,1–5,8 miljardin euron välilliset kustannukset. Yli kolmannes välittömistä kustannuksista aiheutui järjestyksen ylläpidosta. Terveystuollon osuus välittömistä alkoholihaittamenoista oli neljännes ja sosiaaliuollon osuus oli reilu viidennes.¹⁷

Koska päihteen käyttö lisääntyy yhä edelleen, myös päihdepalvelujen tarve ja päihdehuollon kustannukset ovat kasvaneet Tampereella koko 2000-luvun ajan. Vuonna 2007 päihdehuollon nettokustannukset olivat Tampereen kaupungille noin 10,5 miljoonaa euroa.¹⁸ Tämä tarkoittaa sitä, että päihdehuollon nettokustannukset olivat samana vuonna 50,6 euroa jokaista tamperelaista kohti, mikä oli kuuden suurimman kaupungin vertailussa toiseksi eniten Helsingin jälkeen. Jo vuonna 2007 päihdehuollon nettokustannukset olivat Tampereella yli kaksinkertaiset vuosituhannen alkuun verrattuna.¹⁹

III TAMPEREEN PÄIHDEPALVELUKOKONAISUUS

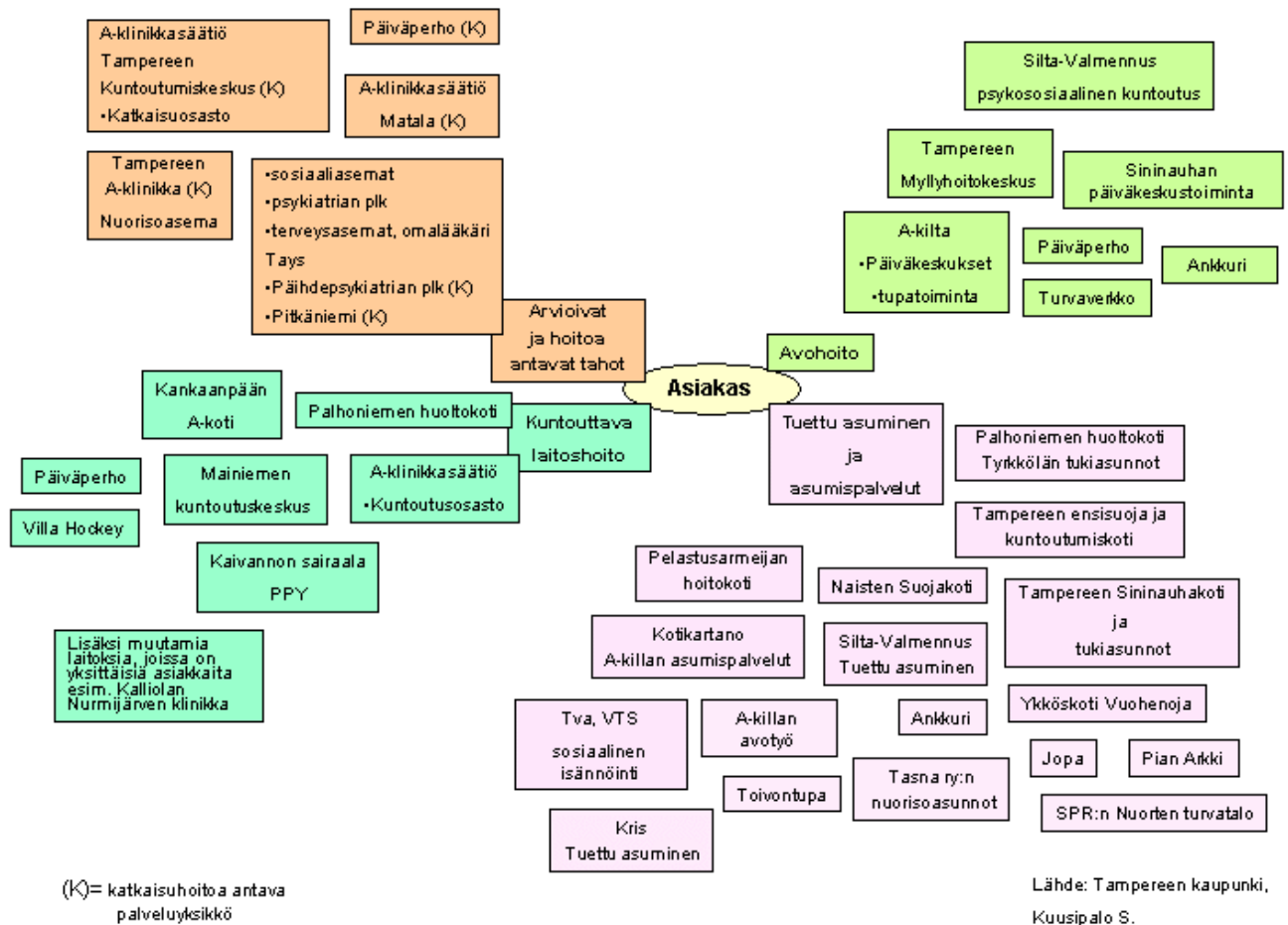
III.I Tampereen kaupungin päihdepalvelujärjestelmä

Tampereen kaupunki tarjoaa monipuolisesti palveluja päihteen ongelmakäytön ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Kaupungin oman tuotannon lisäksi Pirkanmaan sairaanhoitopiiri ja kolmas sektori tuottaa päihdepalveluja tamperelaisille.

¹⁷ Päihdetilastollinen vuorikirja 2008, s. 20. Stakes2008.

¹⁸ Päihdehuollon selvitys 2009, s. 18. Tampereen kaupunki.

¹⁹ Sotkanet

Seutukunnallinen selviämishoitoasema aloitti toimintansa Hatanpäällä vuoden 2009 toukokuussa. Tampereen lisäksi selviämishoitoaseman palveluita käyttävät Ylöjärvi, Kangasala, Nokia, Pirkkala, Lempäälä, Orivesi ja Vesilahti. Katkaisuhoitoasema aloitti toimintansa Hatanpäällä syyskuussa 2009.

III.1.1 Ennalta ehkäisevät päihdepalvelut Tampereella

Lapset ja perheet

Tampereella lasten ja nuorten ehkäisevä päihdetyö toteutetaan pääasiassa päivähoitossa ja koulussa. Kouluissa päihdekasvatusta ja ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan kiinteänä osana koulun toimintakulttuuria. Päihdekasvatus on osa terveystiedon opetusta ja tämän lisäksi päihdekasvatusta toteutetaan läpäisyperiaatteella muissakin oppiaineissa. Peruskoulun alaluokilla terveystietoa opetetaan eri oppiaineiden osana ja yläluokilla itsenäisenä oppiaineena. Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan osana koulujen oppilashuoltoa.

Oppilashuoltotyö kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Koulukuraattorit, koulupsykologit, kouluterveydenhoitajat ja koululääkärit osallistuvat yhdessä opettajien ja koulun muun henkilöstön kanssa oppilashuoltotyöhön. Oppilashuollon toteutuksessa on ensisijaista kodin ja koulun yhteistyö.

Koulujen päihdekasvatusta ja ehkäisevää päihdetyötä voidaan ohjeistaa kouluissa laadittavissa päihdeohjelmissa. Toiminta saadaan kiinteäksi osaksi koulun toimintakulttuuria

liittämällä se osaksi koulun vuosisuunnitelmaa. Opetussuunnitelmaan tulee laatia mukaan suunnitelma, josta selviää toimenpiteet sekä työn- ja vastuunjako esimerkiksi tupakoinnin ja päihdeidenkäytön havaitsemiseksi ja ehkäisemiseksi²⁰. Tampereen kaupungin opetussuunnitelman mukaan rehtorin ja oppilashuoltoryhmän yhteinen tehtävä on muun muassa varmistaa, että oppilaan avun tarpeet tunnistetaan koululla mahdollisimman varhain ja apua tarvitsevalle järjestetään tukea²¹.

Päihdeasioita käsitellään kouluissa sekä oppilaiden että yhteistyössä heidän vanhempiansa kanssa. Ehkäisevän päihdetyön onnistuminen edellyttää kodin ja koulun, sekä eri järjestöjen ja kaupungin toimialojen yhteistoimintaa. Lukuvuoden aikana Tampereen kouluissa voidaan järjestää esimerkiksi erilaisia aiheeseen liittyviä teemapäiviä ja -viikkoja eri yhteistyötahojen kanssa. Moniammatillisena alueellisena yhteistyönä voidaan esimerkiksi 6. luokkalaisille vuosittain toteuttaa elämyksellinen päihdekasvatustapahtuma nimeltä Valintojen putki.

Kouluterveydenhuollossa ehkäisevää päihdetyötä tehdään osana muuta oppilashuollollista työtä. Terveystarkastuksissa käytetään esitietolomakkeita, joiden vastausten perusteella oppilaan kanssa voidaan keskustella hänen ja perheenjäsenten päihdeiden käytöstä. Kouluterveydenhuollon haasteena on saada perheet mukaan oppilaan terveystarkastuksiin. Kouluterveydenhuollolla on mahdollisuus ohjata oppilas, sekä tarvittaessa myös perheenjäseniä, päihdetyön ammattilaisten piiriin.

Tällä hetkellä noin puolet Tampereen äitiys- ja lastenneuvoloista hyödyntää hyvinvointineuvolan toimintamallia. Tavoite on, että vuoden 2011 loppuun mennessä kaikki Tampereen äitiys- ja lastenneuvolat toimisivat näin. Hyvinvointineuvolamalliin kuuluu erityisesti perheen raskausajan ja pikkulapsi-iän huomioiminen. Hyvinvointineuvolassa perheen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Tällöin myös perheen päihdeiden käyttöön voidaan kiinnittää huomiota tavallista tehokkaammin.

Nuoret

Nuorisotyö tähtää toimivaan, luonnolliseen, päihdeettömään ja kaikin puolin terveeseen elämään. Nuorisotyö ja -toiminta on ennakoivaa lasten ja nuorten kasvua tukevaa työtä. Ehkäisevää päihdetyötä tekevien tahojen toimintaan nuorisotyö kuuluu kiinteästi. Tänä vuonna Tampereen kaupungin nuorisopalvelut ryhtyy yhdessä 24 suurimman kaupungin kanssa käyttämään yhteisiä laatua kuvaavia mittareita ensimmäistä kertaa. Uusilla mittareilla halutaan selvittää, kuinka paljon nuorisopalvelut tavoittavat nuoria ja kuinka paljon tehdään suunnitelmallisesti nuoria tukevaa työtä. Uudet tunnusluvut kertovat nuorisotyöstä monipuolisemmin kuin kokonaismäärät ja niiden avulla saadaan myös toimintaa ohjaavaa tietoa.

Tampereen kaupungin nuorisopalvelut järjestää avointa nuorisotoimintaa 11 nuorisotalossa eri puolilla kaupunkia. Nuorisokeskusten kävijämäärät ovat kasvaneet ja vuonna 2008 palveluita käytti yli 213 000 nuorta. Nuorisopalveluiden keskeisiä arvoja ovat muun muassa terveet elämäntavat, suvaitsevaisuus, turvallisuus sekä tasa-arvo ja päihdeettömyys. Kaikissa nuorisopalveluiden toiminnoissa noudatetaan päihdeetöntä linjaa.

Nuorten tupakointiin vaikuttamalla voidaan ennaltaehkäistä laajoja kansanterveydellisiä ongelmia myöhemmin aikuisväestössä. Tupakointi liittyy sosiaaliseen kanssakäymiseen, sillä merkittävin tupakointiin ja sen aloittamiseen vaikuttava tekijä on ystävien tupakointi. Esimerkiksi mainonnan luoma tupakoinnin hyväksyttävyyden ja tupakkatuotteiden helppo saatavuus lisäävät nuorten tupakointia. Päälimmäinen huoli nuorten päihdeiden käytöstä on

²⁰ Opetushallitus 2004: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

²¹ Tampereen kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma, s. 23.

kohdistunut alkoholiin ja huumeisiin, ja tupakointi on nähty ikään kuin pienempänä paheena. Tupakka toimii usein kuitenkin väylänä myös muiden päihteiden käytölle. Tupakoinnin ehkäisy onkin syytä ulottaa kaikkien tupakkatuotteiden käyttöön.

Ehkäisevän päihdetyön toimisto Raitsu toteuttaa tupakointia ehkäisevää toimintaa kouluissa. Koulut voivat maksutta tilata Raitsun vierailemaan oppitunnille, jolla käsitellään tupakoinnin haitallisuutta. Tavoitteena on vahvistaa oppilaiden tupakointia torjuvia asenteita. Tampere on mukana valtakunnallisessa Alkoholiohjelmassa vuosina 2008–2011. Ohjelman mukaisesti Tampereella kiinnitetään erityisesti huomiota sekä nuorten että vanhempien alkoholin käytön ehkäisyyn.

Myös Tampereen kaupungin lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmassa on asetettu useita tavoitteita lasten ja nuorten päihteidenkäytön vähentämiseksi. Esimerkiksi tupakkatuotteiden ja alkoholin myynnin valvontaa tullaan tehostamaan, ja lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tupakoimattomuutta ja päihteettömyyttä tullaan tukemaan.

Lastensuojelusuunnitelmassa korostetaan perheen lasten ja nuorten huomioimista kaikissa aikuisille tarjottavissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Erityisesti päihdepalvelujen tulisi huomioida asiakkaansa hoidossa ja kasvatuksessa olevien alaikäisten lasten huolenpidon ja tuen tarve.

Aikuisväestö

Alkoholisairaudet ovat yleisin työikäisten suomalaisten kuolinsyy. Tämän vuoksi Tampereen kaupunki pyrkii kohdentamaan terveystarkastuksia jatkossa 50-vuotiaiden lisäksi myös työttömille ja syrjäytymisvaarassa oleville tamperelaisille. Kaupungin tarjoaman terveystarkastuksen lisäksi työpaikat ja työterveyshuolto ovat avainasemassa työikäisen väestön päihteidenkäytön ehkäisyssä.

Ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä työpaikalle voidaan laatia työpaikan oma päihdepoliittinen ohjelma. Sellaiset työpaikat, joissa työntekijälle on tarkoitus tehdä huumausainetestit, ovat työterveyshuoltolain (1383/2001) nojalla velvoitettuja laatimaan tällaisen ohjelman. Päihdeohjelmassa kerrotaan ne yleiset tavoitteet ja noudatettavat käytännöt joita työpaikalla on päihteiden käytön ehkäisemiseksi laadittu.

Tampereen alueen alkoholijuomien vähittäismyyntiin, lupahallintoon sekä anniskelun valvontaan liittyvät asiat kuuluvat Länsi-Suomen lääninhallituksen toimialaan. Erikseen nimetty kaupungin edustaja antaa tarvittaessa lausunnon uutta anniskelupaikkaa perustettaessa. Tällä lupalausuntomenettelyllä pyritään vaikuttamaan siihen, ettei anniskelupaikan sijainti ole lapsiperheiden kannalta haitallinen.

Ikäihmiset

Aikuisneuvolat, palvelukeskukset ja korttelikerhot tukevat toiminnallaan ikäihmisten päihteetöntä elämää. Tampereella toimii 28 maksutuonta aikuisneuvolaa. Ne vastaavat alueittain tamperelaisen aikuisväestön ja ikäihmisten neuvolapalveluista ja kansansairauksien ehkäisyydestä antamalla esimerkiksi henkilökohtaista terveysneuvontaa. Terveystieteiden puoleen voi kääntyä kaikissa terveyteen ja sairaanhoitoon liittyvissä kysymyksissä. Neuvolatoiminta on kuntalaisten terveydentilan kehittymisen seuranta pidemmällä aikavälillä toteuttava taho. Neuvolat toimivat yhteistyössä välitöntä hoitoa antavien terveysasemien kanssa.

Tampereen kaupunki järjestää ikäihmisille erilaista päivätoimintaa, mikä tukee ja edistää iäkkäiden terveyttä ja toimintakykyä. Kaupungin päivätoimintaan kuuluvat päiväkeskukset,

palvelukeskukset sekä korttelikerhot. Kaupunki tarjoaa ikäihmisille päiväkeskustoimintaa sekä omana tuotantonaan että ostopalveluina. Samalle kohderyhmälle on tarjolla myös palvelukeskustoimintaa. Palvelukeskustoimintaa järjestetään niin ikään kaupungin omana tuotantona sekä ostopalveluina. Palvelukeskukset tarjoavat kotona asumista tukevia päivittäisiä tukipalveluja, kuntouttavaa toimintaa ja monipuolisia harrastusmahdollisuuksia. Tampereella toimii myös neljä korttelikerhoa, jotka tarjoavat päivätoimintapalveluja lähialueidensa asukkaille. Korttelikerhoissa on järjestetty ohjelmaa.

Kaikille 70 vuotta täyttävälle tamperelaisille tehdään terveystarkastus, jossa kartoitetaan tarkastettavan terveydentilaa, annetaan terveystarkastusta sekä kerrotaan alueen palveluista. Terveystarkastus tehdään aikuisneuvolassa. Terveystarkastaja lähettää kutsun tarkastukseen sen vuoden aikana, kun kuntalainen täyttää 70 vuotta. 80-vuotiaille tamperelaisille terveystarkastus tehdään kotikäyntinä.

III.1.II Varhaisen puuttumisen päihdepolitiikka Tampereella

Lapset ja nuoret

Suomessa joka kahdeksas lapsi varttuu perheessä, jossa vanhempien alkoholin käyttö aiheuttaa hänelle haittoja. Lasten elämänpolkuun voidaan vaikuttaa ratkaisevasti puuttamalla vanhempien päihdeongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja oikealla tavalla. Tampereella on kehitetty omia, paikallisia varhaisen puuttumisen malleja. Vuonna 2008 päättyi Tuumasta toimeen -niminen hanke, jossa luotiin varhaisen puuttumisen ja tuen työmenetelmiä yhteistyönä sosiaali- ja terveystoimen sekä päivähoiton ja perusopetuksen kesken. Hankkeen myötä kaupungin päivähoiton ja perusopetuksen, sekä ammattikoulutuksen ja lukio-opetuksen ammattihenkilöille on luotu toimintaohjeet varhaisen puuttumisen tueksi. Toimintaohjeisiin sisältyy muun muassa työmenetelmiä päihdeongelman puheeksi ottamista varten.

Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon käyttöön on laadittu oma työmenetelmä, johon sisältyy myös päihteiden käytön tunnistamiseen luotu päihdemittari-kysely. Nuorten päihdemittari soveltuu seulontavälineeksi yläkoululaisten (8. ja 9. luokka) ja toisen asteen (lukio, ammatillinen koulutus) opiskelijoiden terveystapaamisiin. Suosituksena on liittää päihdemittari osaksi eri ikävaiheiden terveystarkastusta, jolloin vältetään valikointi tai nuorten leimautuminen ennakoita. Terveystarkastaja ja nuori tarkastelevat nuoren vastauksia mittarin kysymyksiin ja arvioivat mittarin pistemäärää. Terveystarkastaja kertoo Nuorten päihdemittarin tuloksen ja terveystarkastuksen perusteella muodostuneen tilannearvionsa (ei huolta – vakava huoli) nuorelle luokittelematta häntä silti runsaankaan päihdekäytön yhteydessä riskiryhmään kuuluvaksi tai ”päihdeongelmaiseksi”. Varsinainen diagnoosi ei kuulu koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon, vaan mittaria käytetään promotiivisesti voimavaroja tukien raittiille ja kokeilijoille, preventiivisenä mini-interventiona päihteitä toistuvasti käyttäville, mini-interventiona riskikäyttäjille ja hoidon tarpeen arviointina vaarallisen suurkulutuksen yhteydessä. Tämän vuoksi päihdemittarista puhutaan päihteiden käyttöä kuvaavien käsitteiden, kuten ”suurkulutuksesta” ja siihen liittyvä ”huolesta”.

Tampereen kaupunki on lisäksi koonnut lasten ja nuorten kanssa työskenteleville avuksi Varhaisen puuttumisen tietopankin. Tämän työkalun avulla ongelmia voidaan tunnistaa ja ehkäistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän lisäksi alaikäisten päihteiden käyttöön liittyvää materiaalia on koottu Ehkäisevän päihdetyön työkirjaan. Työkirja toimii nuorten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten apuna ennalta ehkäisevässä päihdetyössä.

Koulujen oppilashuollolla on mahdollisuus puuttua oppilaan päihteidenkäyttöön varhaisvaiheessa. Oppilashuollon tavoitteena on edistää lapsen ja nuoren oppimista, ja tukea tasapainoista fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Tavoitteena on oppimisen esteiden ja muiden ongelmien ehkäiseminen ja varhainen tunnistaminen. Kodin ja koulun yhteistyö on ensisijaisen tärkeää. Oppilashuolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien aikuisten ja oppilashuoltopalveluista vastaavien viranomaisten vastuulla. Tampereen kaupunki on mukana Opetusministeriön rahoittamassa valtakunnallisessa Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämishankkeessa vuosina 2007–2009. Hankkeessa kehitetään hallintokuntarajat ylittävää moniammatillista yhteistyötä, ennaltaehkäisevää työtä sekä nivelvaiheiden systemaattista oppilashuoltotyötä. Hankkeen tuloksena Tampereella on laadittu esi- ja perusopetuksen oppilashuollon suunnitelma vuosille 2009–2013.

Nopean puuttumisen perhetyö-yksikkö voi myös puuttua nuoren päihteidenkäyttöön. Yksikkö palvelee 12–17-vuotiaita nuoria ja heidän perheitään, joissa ongelmat nousevat esiin ensimmäisiä kertoja. Työryhmä tukee perheitä esimerkiksi silloin, kun koulunkäynti ei suju tai keskusteluyhteys kotona ei toimi. Apua tarjotaan nopeasti. Palveluihin kuuluvat tavoitteelliset perhetapaamiset, joissa pyritään löytämään perheen toimivat vuorovaikutustavat, arjen selviytymiskeinot ja voimavarat. Myös perheen jatkossa tarvitsema tuki arvioidaan. Perheet voivat hakeutua tämän palvelun piiriin joko ottamalla yhteyden itse tai esimerkiksi kouluterveydenhoitajan tai -kuraattorin avulla. Nopean puuttumisen perhetyöryhmä työskentelee myös viikonloppuisin ja iltaisin, jotta työssä ja koulussa käyviä perheitä voidaan palvella joustavasti.

Poliisi on keskeinen vaikeuksissa olevia lapsia ja nuoria sekä lapsiperheitä virka-ajan ulkopuolella kohtaava toimija. Tampereen poliisilaitoksen yhteydessä sijaitsee sosiaaliasema Paussi. Paussiin ohjautuu myös huolta aiheuttavasti käyttäytyviä ja lastensuojelun tarpeessa olevia lapsia ja nuoria. Paussi antaa ensiapua kiireellisissä lastensuojelu- ja perhekriisitilanteissa ja auttaa päihteiden väärinkäyttäjiä. Viikonloppuisin Paussissa toimii nuorten selviämisasema. Poliisi ohjaa Paussiin myös kaikki alaikäiset huumausainerikkomuksesta kiinnijääneet nuoret.

Sosiaaliasema Paussi vastaa myös lähikuntien sosiaalipäivystyksestä virka-ajan ulkopuolella. Paussissa tehdään tarvittavat ensiavulliset toimenpiteet ja tilanteesta ilmoitetaan lapsen tai nuoren vanhemmille. Tavoitteena on, että ongelmaa pohditaan yhdessä vanhempien kanssa ja ryhdytään tarvittaviin jatkotoimenpiteisiin. Paussi tekee kiinteää yhteistyötä jatkotoimenpiteiden järjestämiseksi alueen sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten kanssa. Tamperelaisten nuorten päihdeongelmiin on mahdollista puuttua niiden varhaisvaiheessa myös ns. lastensuojelun erityispalveluihin lukeutuvien avohuoltopalveluiden avulla.

Paussi on yhteistyössä poliisin kanssa pyrkinyt keskittämään sosiaalipäivystyspalveluja myös niihin ajankohtiin, jolloin kaupungilla liikkuu erityisen paljon päihtyneitä nuoria. Tällaisia ajankohtia ovat muun muassa koulujen loppuminen ja suuret yleisötapahtumat. Päihteiden käyttöön voidaan vaikuttaa etsivän työn ja avotyön avulla. Etsivän työn kohderyhmä ovat 13–25 -vuotiaat nuoret sekä heidän verkostonsa. Nuoria kohdataan heidän omissa vapaa-ajan vietto paikoissaan sekä kouluissa. Tarkoituksena on luoda nuoriin kontakti, keskustella heidän kanssaan ja auttaa heitä hoitamaan keskusteluissa esille nousseita asioita. Avotyö on suunnattu lapsiperheille, joissa on erityistä huolta lasten kehityksen ja kasvun vaarantumisesta. Avotyöllä autetaan tamperelaisia perheitä mm. päihdeongelmissa ja lasten ja nuorten koulunkäynnin vaikeuksissa. Toiminnalla pyritään löytämään perheelle voimavaroja ja toimivia vuorovaikutusmalleja sekä tukemaan lasten hyvinvointia.

Perheet

Lapsia ja perheitä palvelevien neuvoloiden toiminnan tavoitteena on lapsen ja perheen hyvinvointi. Jokaiseen lasta odottavaan perheeseen lähetetään Maailman terveystieteiden kehittäjä AUDIT -kyselylomake, jossa kysytään sekä isän että äidin alkoholin käyttöä. Tällä tavoin pyritään entistä paremmin kartoittamaan perheiden alkoholin käyttöä ja löytämään ns. riskiperheet. Vastaukset käydään neuvolakäynnillä läpi yhdessä terveydenhoitajan kanssa. Terveydenhoitajan mukana olo ulkopuolisena henkilönä keskustelussa voi jo sinällään auttaa selkiyttämään asioita ja ratkaisemaan ongelmia. Perhe saa halutessaan apua hyvinvointineuvolan moniammatilliselta tiimiltä.

Rauhaniemessä toimiva Päiväperho tarjoaa erityispalveluita päihdeongelmalliselle raskaana oleville ja pienten lasten perheille. Päiväperho toimii yhdyslinkkinä päihdehuollon, neuvoloiden ja lastensuojelun välillä. Päiväperhon palveluihin voi hakeutua matalalla kynnyksellä oma-aloitteisesti, sillä ajanvarausta ei tarvita ja palvelu on maksutonta. Päiväperho on kohtaamispaikka, jossa voi keskustella ohjaajien ja sairaanhoitajan kanssa ja osallistua erilaisiin terapiaryhmiin. Päiväperhossa toimii myös äitiys- ja lastenneuvola, joka tarjoaa palveluita päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten, heidän puolisoitensa ja syntyvien lastensa erityiseksi suojelemiseksi. Kriisiosaston puhelin toimii ympäri vuorokauden.

Tampereella tarjotaan perhetyötä lapsiperheille, jotka alentuneen toimintakykynsä vuoksi tarvitsevat eniten apua kotona selviytymisessä. Perhetyötä voidaan tarjota esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä päihdehoitoon sitoutuneille vanhemmille lasten tilanteen turvaamiseksi ja vanhempien tukemiseksi päihdeongelmiaan vanhemmuuteen. Tampereen päivähoidon henkilöstön päihdeongelmiin puuttumisen osaamista on vahvistettu erilaisilla toimilla. Henkilöstö on saanut koulutusta uudesta lastensuojelulaista, sekä siitä miten mahdollisesti havaittu vanhempien päihdeongelmien käyttö voitaisiin ottaa puheeksi heidän kanssaan. Jos lapsen vanhemmat saavat päihdehuollon palveluja ja heidän kykynsä huolehtia lapsen hoidosta on päihdeongelmien käytön vuoksi heikentynyt, lapsen hoidon ja tuen tarve tulee selvittää lastensuojelulain 10 §:n mukaisesti. Päiväkodit ovat perinteisesti tehneet kiinteää yhteistyötä alueensa neuvolassa työskentelevien terveydenhoitajien kanssa. Päiväkotien esiopetusryhmät taas toimivat yhdessä yhteistyökoulunsa oppilashuollon kanssa. Päivähoidon verkostotyöstä sosiaalityöntekijöiden, perhetyön ja neuvolan kesken on saatu hyviä kokemuksia.

Tampereella lastensuojelusta vastaavat alueellisten sosiaaliasemien sosiaalityöntekijät. Oman alueen sosiaaliasema on ensisijainen yhteydenottoaika lastensuojeluun liittyvissä asioissa. Jokainen, joka huomaa lapsen tai nuoren olevan avun tarpeessa, voi ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Yksityiset henkilöt voivat tehdä ilmoituksen myös nimettömänä. Vuonna 2008 Tampereella tehtiin 1923 lastensuojeluilmoitusta. Virka-ajan ulkopuolella kiireellisissä lastensuojelu- ja perhekriisitilanteissa apua tarjoaa sosiaaliasema Paussi.

Tampereen kaupungin lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmassa ja lastensuojelusuunnitelmassa on asetettu tavoitteiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimien kehittäminen ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulman tuominen mukaan koko palvelujärjestelmään. Nämä tavoitteet tukevat Tampereen kaupungin palvelujärjestelmän painopisteen siirtymistä yhä enemmän korjaavasta työstä kohti ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista tukemista ja puuttumista.

Aikuisväestö

Työikäisen tamperelaisväestön päihdeongelmien riskikäyttö voidaan havaita ja siihen voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa esimerkiksi perus- ja työterveyshuollossa sekä

erikoissairaanhoidossa tapahtuvien vastaanottokäyntien yhteydessä, terveystarkastuksissa, ja perheneuvoloissa.

Päihteiden riskikäyttö voidaan tunnistaa potilasta haastatteleamalla. Haastattelun apuna tai sen sijasta voidaan käyttää kyselylomakkeita, joista suositeltavin alkoholin riskikäytön tunnistamisessa on AUDIT. Päihdekäyttö tulisi kartoittaa systemaattisesti kaikilta terveydenhuollon hoitosuhteessa olevalta potilaalta jossain sopivassa hoidon vaiheessa. AUDIT-testin tulee olla osa ikäluokittaisten terveystarkastusten haastattelua.

Päihteiden käytön tultua ilmi asia otetaan puheeksi asiakkaan kanssa. Havaittuun alkoholin riskikäyttöön voidaan puuttua mini-intervention avulla. Mini-interventio eli varhaisessa vaiheessa alkoholin riskikäyttäjille suunnattu neuvonta on tehokas keino alkoholinkulutuksen vähentämiseksi, ennen kuin on syntynyt pysyviä haittoja tai alkoholiriippuvuutta. Tutkimusten mukaan lääkärin tai hoitajan antamasta mini-interventiosta hyötyy ainakin 20–30 % kohderyhmästä, mikä Tampereella merkitsisi lähes 5000 asukkaan juomatapojen muutosta kohtuullisempaan suuntaan. Neuvoloiden ja terveys- ja sosiaaliasemien lääkärit ja hoitajat on Valtakunnallisen mini-interventiohankkeen yhteydessä koulutettu ottamaan päihteiden käyttö puheeksi osana tavallista vastaanottotyötä ja neuvomaan riskikuluttajia eli antamaan mini-interventiohoidon. Hanke on yhdessä Alkoholiohjelman kanssa tuottanut työssä tarvittavan kirjallisen materiaalin, joka on tamperelaisten toimijoiden saatavilla. Mini-interventiotyön omaksuminen terveydenhuollon rutiinikäytännöksi vaatii kuitenkin edelleen tukea ja kannustusta ja edellyttää jatkossakin henkilöstön osaamisen kehittämistä.

Päihdepäivystyksestä huolehtii nykyään ensiapu Acuta, jossa arvioidaan potilaan hoidontarve ja kiireellisyys. Päihdepotilaat, jotka eivät tarvitse välitöntä sairaalahoitoa tai sairaanhoidollista seurantaa selviämishoitoasemalla, Acuta ohjaa ottamaan yhteyttä joko omalle sosiaali- tai terveysasemalle tai avohoidon päihdepalveluihin. Päiväsaikaan päihdepäivystyspalveluita on tarjolla myös Tampereen A-klinikalla, A-klinikkasäätiön Tampereen nuorisoasemalla ja Matalassa.

Ikäihmiset

Tampereella toteutetaan 1.5.2007–31.10.2009 välisenä aikana Ikääntyneiden päihde- ja mielenterveystyömalli-hanke, jossa kehitetään päihde- ja/tai mielenterveysongelmista kärsivien ikäihmisten tukemiseksi toimintamalleja yhteistyötahojen kanssa. Hankkeessa tehtävä asiakastyö kohdentuu kotihoidon ja omaishoidontuen asiakkaille sekä palvelutaloissa asuville henkilöille. Hankkeessa kartoitetaan henkilökunnan osaaminen varhaisvaiheen päihde- ja mielenterveystyössä.

Hankkeen aikana on lisätty kotihoidon työntekijöiden tuntemusta päihde- ja mielenterveystyön erityispalveluista ja yhteistyökumppaneista. Kotihoidon työntekijät ovat saaneet koulutusta, jolla on vahvistettu yleistä tietoperustaa päihde- ja mielenterveysongelmien luonteesta sekä lääkkeiden ja alkoholin yhteisvaikutuksista ikääntyneillä. Lisäksi koulutuksella vahvistettiin kotihoidon työntekijöiden valmiuksia ottaa alkoholinkäyttö puheeksi asiakkaan kanssa. Myös kotihoidon työntekijät hyödyntävät päihdeongelman tunnistamisessa mini-interventiota ja AUDIT -testiä.

Hankkeen tuloksena on syntynyt kotihoidon henkilöstöstä muodostuva avainosaajien verkosto. Verkoston tehtävä on ylläpitää päihde- ja mielenterveysosaamistansa ja toimia lähipalvelualueen yhteydenpitäjänä muun muassa erityispalveluihin ja alan muihin toimijoihin nähden. Kotihoidon kaksi kotipalvelun ohjaajaa työskentelevät laitossosiaalityöntekijöiden työpareina. Heidän työpanoksestaan osa kohdentuu päihde- ja mielenterveysasiakkaille, ja

he ovat myös avainosaajaverkoston jäseniä. Päihde- ja mielenterveystyön erityispalveluilta odotetaan saatavan jatkossa asiantuntevaa tukea verkoston toiminnalle.

III.II Päihdeongelmaisten kuntoutus- ja hoitopalvelut

Useat terveyden- ja sosiaalihuollon toimijat tarjoavat apua päihdeongelmista kuntoutumiseen. Päihderiippuvuutta ja päihdeongelmia voidaan hoitaa avopalveluina, laitoshoidossa, asumispalveluissa sekä vertaistukipalveluiden avulla.

Päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakasohjausyksikkö Loisto vastaa tamperelaisten päihdeasiakkaiden ohjaamisesta tarkoituksenmukaisen hoidon ja kuntoutuspalvelujen piiriin. Loiston perustehtävä on löytää asiakkaille oikeat palvelut ja antaa neuvontaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoille. Loisto myös seuraa ja valvoo palveluiden laatua ja edistää suunnitelmallista palvelutarjontaa tamperelaisille. Palvelujen tilaajana Tampereen kaupunki vastaa palvelujen sisällöstä, laadusta ja laajuudesta. Asiakasohjaus kuuluu tilaajaorganisaatioon. Asiakasohjauksessa oleva asiantuntemus edesauttaa sitä, että palvelut vastaavat asiakkaiden tarpeita ja hoito on siten myös tuloksekasta.

III.II.I Avopalvelut

Nuoret

Päihdeongelmista kärsivä tamperelaisnuori voi hakea apua esimerkiksi koulukuraattorilta ja koulu- tai opiskelijaterveydenhuollosta. Kouluterveydenhuollon havaintojen mukaan Tampereella on puutetta matalan kynnyksen keskustelupalveluista. Tällaisia palveluja olisi hyvä olla tarjolla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nuorten alkavat mielenterveys- ja päihdeongelmat on usein nähtävissä jo alaluokilla. Monet nuoret haluavat keskustella asioistaan aikuisen kanssa ilman lähetteitä, pitkiä ajanvarausjonoja ja matkustamista keskusta-alueen toimipisteisiin. Matalan kynnyksen keskustelupalveluja onkin mielekäästä järjestää lähellä nuoren elinympäristöä, esimerkiksi kouluterveydenhuollon yhteydessä. Tähän toimintaan tarvitaan yhteistyökumppaneita, joita voisivat olla esimerkiksi kaupungin ja seurakunnan nuorisotoimet, sillä ainoastaan kouluterveydenhoitajien ja -kuraattorien resurssit eivät riitä keskustelupalveluiden tuottamiseen.

Lapsen ja nuoren päihteiden käytöstä huolestuneet vanhemmat voivat ottaa yhteyttä koulun oppilashuoltoryhmään, perheneuvolaan tai Tampereen nuorisoasemalle. Perheneuvolan palvelut on tarkoitettu pääasiassa alle 13-vuotiaille nuorille. Hoidot ovat yleensä tuloksekkaampia, mikäli myös vanhemmat osallistuvat hoitosuunnitteluun ja hoidon toteutukseen. Tampereen päihdeongelmaisten nuorten ja heidän perheidensä yhteisenä hoitopaikkanaan toimii Tampereen nuorisoasema. Valtaosa nuorisoaseman asiakkaista on 15–25-vuotiaita. Nuorisoasemalle hakeudutaan joko oman yhteydenoton perusteella tai yhteistyötahojen ohjaamana. Työmuotoina käytetään tilanteen arviointia ja kartoitusta, yksilö- ja perheterapiaa sekä ryhmä- ja verkostotyötä. Hoidon sisältö ja kesto määritellään yhdessä laaditussa hoitosuunnitelmassa.

Perheet, joissa päihteidenkäyttö on vanhempien ongelma, ohjataan Päiväperhon puoleen. Päiväperhossa on päihdeongelmista kärsiville raskaana oleville naisille ja pienten lasten vanhemmille tarkoitettua matalan kynnyksen avopalvelujen lisäksi myös katkaisu- ja päihdeperhekuntoutusosasto. Näihin palveluihin ohjaamisesta vastaavat asiakasohjausyksiköt Loisto ja Luotsi.

Aikuiset

Päihdeongelmaansa apua tarvitseva täysi-ikäinen voi ensimmäiseksi ottaa yhteyttä oman alueensa terveyden- tai sosiaalihuollon työntekijään tai hakeutua A-klinikalle. Terveysasemilla sairaanhoitajat ohjaavat asiakkaan tarvittaessa katkaisuhuoltoon. Tampereella lievimmät alkoholivieroitukset hoidetaan avokatkaisuna terveydenhuollossa tai A-klinikalla. Myös alueellisten sosiaaliasemien sosiaalityöntekijöiltä saa ohjausta ja neuvontaa päihdeongelmien hoitamisessa sekä tietoa erityispalveluista ja kuntoutuksesta.

Päihteiden käytöstä aiheutuneisiin ongelmiin voi kiireellisissä tilanteissa ja virka-ajan ulkopuolella hakea apua sosiaaliasema Paussista. Viranomaiset voivat viikonloppuisin ohjata Paussin selviämisasemalle myös alaikäisiä päihtyneitä nuoria. Yli 16-vuotiaat sairaanhoidollista seurantaa vaativat potilaat ohjataan ensiapu Acutasta, sairaankuljetuksen tai poliisin toimesta Hatanpään Selviämishoitoasemalle. Selviämishoitoasema on avoinna läpi vuorokauden. Asemalla ei anneta pitkäaikaista hoitoa, vaan siellä toteutetaan akuuttipäihtymyksen hoito. Hoito kestää muutamasta tunnista vuorokauteen. Kiireellistä apua voi myös hakea ympäri vuorokauden päivystävästä Tampereen ensisuoja ja kuntoutumiskodista. Ensisuoja on muun muassa päihdeongelmallisille tarkoitettu lyhytaikaisen asumisen palveluyksikkö. Kuntoutumiskoti toimii jatkokuntoutuspaikkana ensisuojusta tulleille. Tampereen ensisuojan ja kuntoutumiskodin yhteydessä toimii myös tukikoti, jonka asiakkaiden tavoitteena on itsenäiseen asumiseen siirtyminen. Tukikodissa asumisen edellytyksenä on pitkään jatkunut raittius.

Tampereen A-klinikka tarjoaa avopalveluita yli 25-vuotiaille päihdeongelmallisille sekä heidän läheisilleen. A-klinikka toteuttaa erilaisia avohoitomalleja haittojen minimoimisesta päihdeettömään elämään tähtäävään kuntoutukseen. Tiivistä seurantaa edellyttävää päihdekatkaisuhuolto annetaan A-klinikan Päiväosastolla. K-klinikalla annetaan lääkeavusteista kuntoutusta avohoitona yli 18-vuotiaille opioidiriippuvaisille. A-klinikkasäätien Matala auttaa huume- ja päihdeongelmaisia sekä heidän läheisiään. Se toimii nimensä mukaisesti matalan kynnyksen kohtaamispaikkana, eikä asiakkaan tarvitse siis hakea lähetettä tai varata aikaa. Matala tarjoaa asiakaslähtöisesti tukea, hoidon tarpeen arviointia ja hoitoonohjausta. Matalan työskentelymenetelmiä ovat yksilö-, perhe- ja verkostokeskustelut, ryhmätoiminta, akupunktio ja lääkehoito. Tampereen Matalan palveluja käyttää vuosittain noin 500–600 eri henkilöä. Matalan kynnyksen paikkana toimii myös suonensisäisesti huumeita käyttäville anonyymeja palveluja antava Terveysneuvonta- ja tukipiste Nervi. Nervin työmuotoja ovat tartuntatautien ehkäisy ja testaus. Nervissä on mahdollisuus puhtaiden neulojen vaihtoon. Nervi palvelee vuosittain noin 500 tamperelaista. Uusia suonensisäisten huumeiden käyttäjiä tavoitetaan vuosittain noin 120–200.

Asiakasohjaus voi ohjata päihderiippuvaisen avohoitoon Tampereen Myllyhoitoklinikalle. Hoitoon kuuluvat erilaiset kuntoutusmuodot viikko-ohjelman mukaisesti. Myös päihdeongelmaisten läheiset voivat saada Myllyhoitoklinikalta apua. Ankkuri on yli 18-vuotiaille tarkoitettu alkoholi- ja narkomaanityötä tekevä yhdistys. Tampereen Ankkurissa on erilaisia hoitoryhmiä, sekä kolme tukiasumispaikkaa. Avopalveluihin lukeutuu myös Silta-Valmennusyhdistys ry:ltä jo aloitetun päihdehoidon- tai kuntoutuksen jatkoksi asiakkaalle ostettava kuntoutuspalvelu. Silta-Valmennus tarjoaa asiakkaille kuntoutusohjelman ja erilaisia valmennusmuotoja päihdeettömän ja itsenäisen elämänhallinnan saavuttamiseksi. Aikuisia huumeriippuvuudesta toipuvia tamperelaisia voidaan myös ohjata lääkkeettömään avohoitoon Turvaverkko TV ry:yn. TV:n hoito perustuu ryhmähoitomenetelmään.

III.II.II Kuntouttava laitoshoido

Kuntouttavan laitoshoidon palvelut on tarkoitettu henkilöille, joilla voi olla päihderiippuvuuden lisäksi myös muita psyykkisiä tai somaattisia sairauksia tai häiriöitä. Kuntoutus on katkaisuhoidolla alkavaa tai katkaisuhoidon jälkeistä hoitoa.

Tampereen kaupunki kilpailutti kuntouttavaa laitoshoidoa antavat palveluntuottajat seutukunnallisesti keväällä 2009. Tällä hetkellä kaupunki järjestää kuntouttavan laitoshoidon palvelut seuraavalla tavalla:

Tampereen kaupunki on osakkaana Hämeen päihdehuollon kuntayhtymässä. Sen omistama Mainiemen kuntoutumiskeskus Lammilla hoitaa ja kuntouttaa alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvaisia asiakkaita. Mainiemen kuntoutumiskeskuksessa on myös perhepaikkoja. Asiakasohjaus voi ohjata asiakkaan Mainiemen kuntoutumiskeskukseen tarpeen mukaan katkaisuhoidon tai pitkäaikaiseen kuntoutukseen, sekä korvaushoidon tehostettuun laituskuntoutukseen. Päihdeperheitä voidaan myös ohjata laituskuntoutukseen Kankaanpään A-kotiin. Tämä Vapaan Alkoholistihuollon Kannatusyhdistys ry:n ylläpitämä kuntoutuslaitos tarjoaa myös yhteisöllistä yksilöhoitoa yksinäisille päihdeongelmallisille. Yli 18-vuotiaiden päihdeongelmaisten laituskuntoutusta edellyttävät alkoholi-, lääke- ja huumevieroitukset voidaan myös toteuttaa A-klinikkasäätiön Tampereen kuntoutumiskeskuksessa. Kuntoutumiskeskuksessa on laitoshoitopaikkoja päihdekatkaisuhoidon varten, sekä kymmenpaikkainen kuntoutusosasto. Päihderiippuvaisia tamperelaisia, joilla on samanaikainen kuntoutusta edellyttävä mielenterveyden häiriö, voidaan ohjata myös Alvi ry:n Kartanoyhteisöön Espooseen. Kartanoyhteisössä kuntoutus perustuu yksilölliseen lääkehoitoon ja yhteisölliseen toimintaan. Tampereen kaupunki ostaa huume- ja lääkeriippuvaisten kuntoutuspalveluita myös A-klinikkasäätiön ylläpitäältä Järvenpään sosiaalisairaaltalta ja Helsingissä sijaitsevalta Diakonissalaitoksen Huumevieroitusyksiköltä.

Alaikäiset nuoret ohjataan tarvittaessa kaupungin perhetukikeskuksiin päivystysosastoille Paussin tai alueen sosiaalitoimiston kautta. Mikäli alle 18-vuotiaalla ilmenee päihdeisiin liittyviä ongelmia, lastensuojeluviranomaiset arvioivat yhteistyössä päihde- ja mielenterveyspalvelujen kanssa hoidon tarpeen. Nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluja Tampereella tuottaa mm. nuorisopsykiatrian poliklinikka ja A-klinikkasäätiön Tampereen nuorisoasema. Nuorten ja alaikäisten varsinaiset katkaisuhoitopaikat ja pidempää sijoitusta tarjoavat laitokset sijaitsevat useimmiten Tampereen ulkopuolella. 17–25-vuotiaat alkoholi- ja huumeongelmaiset nuoret ohjataan kuntoutukseen Tampereen Huumeklinikan kuntoutuskoti Villa Hockeyyn Kuruun. Villa Hockeyyn kuntoutus perustuu lääkkeettömyyteen ja yhteisöllisyyteen.

Lisäksi kuntouttavaa laitoshoidon annetaan Kangasalla sijaitsevassa Kaivannon sairaalassa. Kaivannon sairaalan päihdepsykiatrian yksikkö on kaksitoistapaikkainen yli 18-vuotiaille mielenterveys- ja päihdeongelmallisille ja heidän perheilleen suunnattu hoitopaikka. Hoito on vapaaehtoista ja vaatii potilaiden omaa motivaatiota ja sitoutumista. Ennen päihdepsykiatrisen yksikön hoidon käynnistymistä on jokaiselle potilaalle toteutettu katkaisutai vieroitushoito. Hoitoon hakeudutaan lääkärin läheteellä.

III.II.III. Päihdepsykiatrisen avo- ja laitoshoidon

Tamperelaisten päihdepsykiatrisesta hoidosta vastaavat Tampereen kaupunki ja Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. Päihdepsykiatrisella tarkoitetaan niiden kaksoisdiagnoosipotilaiden hoitoa, joilla on samanaikaisesti hoitoa vaatia päihdeongelma ja sairaustasoinen psykiatrisen häiriö. Päihdepsykiatrisesta hoitoa annetaan sekä avo- että osastohoitona. Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa painotetaan erityisesti vakavien mielenterveyshäiriöiden hoitamista ja erikoissairaanhoidon hakeudutaan aina lääkärin läheteellä.

Psykiatrian poliklinikoilla toimii aluetyöryhmiä, jotka antavat muun muassa päihdepsykiatriasta hoitoa. Näiden lisäksi päihdepsykiatriasta hoitoa annetaan päiväsairaaloissa, sekä kriisityöryhmän, kotityötä tekevän tehostetun psykiatrisen kotisairaanhoidon työryhmän, maahanmuuttajien kuntoutustyöryhmän ja nuorisopsykiatrian työryhmän toimintana.

Tampereen kaupungin ylläpitämä nuorisopsykiatrian poliklinikka antaa palvelee 13–19-vuotiaita nuoria, joilla on esimerkiksi samanaikainen mielenterveys- ja päihdeongelma. Poliklinikka toimii matalan kynnyksen poliklinikkana, eli sinne ei tarvita lähetettä. Potilaat tulevat pääosin koulujen tai sosiaaliasemien lähettäminä. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri ylläpitää kolmea nuorisopsykiatrian vastuualueeseen kuuluvaa osastoa, yhtä nuorisopsykiatriasta päiväosastoa ja keskussairaalassa sijaitsevaa nuorisopsykiatrian poliklinikkaa. Nuorten päihdeidenkäytön yleisyyden vuoksi yksiköissä on käytössä systemaattinen päihdeongelman kartoitus²².

TAYS:n aikuispsykiatrian vastuualueella toimiva päihdepsykiatrisen poliklinikka on yksikkö, jossa tehdään päihdelääketieteellisiä hoito- ja kuntoutusarvioita ja konsultaatiota, sekä arvioidaan potilaiden työkykyä. Myös opioidiriippuvaisten henkilöiden hoidon tarpeen arviointi on keskitetty TAYS:n päihdepsykiatrian poliklinikalle. Poliklinikalla toimii lisäksi Vauvaperheyksikkö, jossa arvioidaan päihdeongelmaisten raskaana olevien ja vauvaperheiden hoidon ja kuntoutuksen tarve ja koordinoidaan näiden seuranta. Hoidon perusteena on muun muassa alkoholin riskikulutus ja huumeiden käyttö raskauden ja sitä edeltävän vuoden aikana ja synnytyksen jälkeen. Vauvaperhetyön palveluihin voidaan ohjata myös päihdeongelmainen alle yksivuotiaan lapsen isä.

Päihdepsykoosia sairastavat potilaat ja aikuiset päihdeongelmaiset kaksoisdiagnoosipotilaat hoidetaan Pitkaniemen sairaalan akuuttipsykiatrian osastolla. Pitkaniemeen voidaan ottaa hoitoon akuuttia huume- ja lääkevieroitusta tarvitsevia potilaita, sekä korvaushoitojen aloitus- ja tehostusjaksoille päihdepsykiatriasta hoitoa edellyttäviä opioidiriippuvaisia potilaita. Pitkaniemen sairaalan osasto APS 5 toteuttaa myös arviointi- ja tutkimusjaksoja. Pitkaniemen sairaalan akuuttipsykiatrian osastolla vuonna 2008 hoidetuista 18–25-vuotiaista ensikertalaisista nuorista noin 70 %:lla oli päihdeongelma.

Kaivannon sairaalan päihdepsykiatrisen yksikkö toteuttaa yksilö- ja perhehoitoa päihdeongelmaisille, joilla on myös psyykkisiä häiriöitä ja tutkimusten tarvetta. Yksikössä toteutetaan arviointi- ja tutkimusjaksoja sekä kuntouttavaa hoitoa.

III.III Päihdekuntoutujien asumispalvelut

Tampereella on sekä kriisimajoitusta että erilaisia kuntouttavia asumispalveluja päihdekuntoutujille. Osan asumispalveluyksiköistä kaupunki omistaa itse, mutta suurin osa näistä palveluista ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta. Asumispalvelut voidaan jakaa asiakkaan tarvitseman tuen mukaan tuettuun asumiseen, palveluasumiseen ja tehostettuun palveluasumiseen. Asiakasohjausyksikkö Loiston tehtävä on löytää jokaiselle asukkaalle tarkoituksenmukaisin tuki ja sen mukainen asumismuoto.

Kevyin asumispalvelun muoto on tuettu asuminen. Se on asumismuoto, jossa päihdekuntoutajat saavat arjen toimintoihinsa ajoittain ohjausta ja tukea, mutta he eivät tarvitse jatkuvaa apua. Päihdekuntoutajat siirtyvät tuettuun asumiseen yleensä vieroitus- ja

²² Tampereen mielenterveyspalvelujen arviointi: Loppuraportti. THL 2009.

kuntoutusjakson jälkeen. Asukkaat asuvat pääsääntöisesti omissa vuokra-asunnoissaan. Asumismuodon tavoitteena on asukkaiden siirtyminen väliaikaisen tuetun asumisen jälkeen itsenäiseen asumiseen.

Monet päihdehuollon avo- ja laitoshoitopalveluita tuottavat tahot, kuten Tampereen Myllyhoitoklinikka, Ankkuri ja Silta-Valmennusyhdistys tarjoavat Tampereella myös tuetun asumisen palveluita. Pirkanmaan Sininauhalla on päihdeongelmaisille miehille tarkoitettuja tukiasuntoja Kaukajärvellä. Tampereen A-killalla on tukiasuntoja omistamassaan tukikoti Kotikartanossa sekä Tampereen Vuokra-asunnot Oy:ltä välivuokraamassaan Ali-Huikkaantien tukikodissa. Asunnot on tarkoitettu päihteiden ongelmakäytöstä eroon pyrkiville ja itseään hoitamaan motivoituneille työikäisille. Tukikodeissa on myös perheasuntoja. Lisäksi A-killalla on tukiasuntoja Suutalan tukikodissa ja Tahmelan monitoimitalossa.

Tampereen kaupunki on solminut vuosiksi 2008–2011 aiesopimuksen valtion kanssa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Sopimuksen tuloksena Tampereelle tulee luoda 110 uutta asuntoa tai tukiasuntoa pitkäaikaisasunnottomille. Sopimuksen mukaisesti A-killalta on perustanut Härmälään tehostetun tuetun asumisen yksikön, jossa on 22 asuntoa. Pelastusarmeijan hoitokoti on tällä hetkellä väliaikaistiloissa Pohjolankadulla, mutta Diakoninen asuntosäätiö rakennuttaa vuonna 2010 noin 60-paikkaisen tehostetun asumispalvelun ja tuetun asumispalveluyksikön Hervantaan. Lisäksi Hervantaan tulee 20 asuntoa tehostettua tukea asumiseensa tarvitseville nuorille ja 5–6 asuntoa päihde- ja mielenterveyskuntoutujille Hervannan Ässäkotien rakennuttamana. Nekalassa on aloittanut tuetun asumisen yksikkö vapautuville vangeille.

Palveluasuminen tarjoaa asukkaille tiiviimpää ammattihenkilöstön tukea kuin tuettu asuminen. Palveluasuminen on tarkoitettu sellaisille päihdekuntoutujille, jotka tarvitsevat henkilökohtaisissa toiminnoissaan henkilöstön tukea tai ohjausta säännöllisesti. Asukkailta edellytetään tässäkin asumismuodossa kuitenkin suhteellisen omatoimista kykyä suoriutua päivittäisistä toiminnoista. Palveluasumisen tavoitteena on siirtyä myöhemmin tuettuun asumispalveluun.

Suomen Pelastusarmeijan säätiö ylläpitää päihdeongelmaisille tai muuten vaikeissa elämäntilanteissa oleville miehille tarkoitettua hoitokotia. Henkilökunnan palvelut toimivat ympäri vuorokauden. Tukiasuntojen lisäksi Pirkanmaan Sininauha tarjoaa palveluasumista päihdeongelmaisille miehille Sininauhakodissa. Naisten Suojakoti on päihde- ja mielenterveysongelmista kuntoutuville naisille tilapäistä asumispalvelua tuottava yhdistys. Kaikkiin näihin hoito- ja suojakoteihin ohjaamisesta vastaa asiakasohjausyksikkö Loisto, mutta kiireellisissä tilanteissa asiakkaat voivat hakeutua näihin suoraankin.

Tiiviimmän avun tarpeessa oleville päihdekuntoutujille tarjotaan tehostettua palveluasumista. Tehostetussa palveluasumisessa apu ja hoiva on saatavilla ympäri vuorokauden. Asumisen tavoitteena on asukkaan toimintakyvyn säilyttäminen sekä omaan sairauteen ja sen mukanaan tuomiin rajoitteisiin sopeutuminen.

Tampereen A-killalta ry, A-klinikkasäätiö sekä Yrjö ja Hanna -säätiö omistavat yhteisesti Messukylässä sijaitsevan Vuohenojan Palvelutalon, jonne Loisto ohjaa pääasiassa ikääntyneitä päihde- ja mielenterveyskuntoutujia. Vuohenojan palvelutalo on toiminut vuodesta 2007, ja se tarjoaa asumispalveluita kaikissa muodoissa: tuettua asumista, palveluasumista ja tehostettua palveluasumista.

Palhoniemen huoltokoti on Tampereen kaupungin oma, Kurussa sijaitseva päihdeongelmiin laitoshoidon tarjoava yksikkö. Huoltokodissa on saatavana lyhytaikaista, itsenäistä asumista tukevaa laitoshoidon, sekä pitkäaikaisempaa hoitoa ja kuntoutuspalveluita. Palvelut on

tarkoitettu vaikeasti päihdeongelmallisille ja päihteitä pitkäaikaisesti käyttäneille naisille ja miehille. Palhoniemen toiminta perustuu yksilölliseen hoitoon ja asiakkaan osallistumiseen.

III.IV Tukitoiminta

Tampereen seudulla toimivilla järjestöillä ja seurakunnilla on vakiintuneita lasten ja nuorten, perheiden ja aikuisväestön päihdeettömyyden tukemiseksi suunnattuja palveluja. Kolmas sektori ja seurakunnat toimivat Tampereen kaupungin lakisääteisten ja vapaaehtoisesti järjestämien päihdepalvelujen täydentäjinä.

III.IV.I Vertaistukiryhmät

Vertaistukiryhmillä ja vapaaehtoistoiminnalla on merkittävä rooli päihdehuollon palvelujärjestelmän tukena. Tampereen alueella toimii suuri joukko päihdeongelmiin vertaistukea ja neuvontaa antavia yhdistyksiä ja ryhmiä. Tampereella toimii muun muassa 30 Nimettömien Alkoholistien AA-ryhmää ja AA:n auttavaan puhelimeen voi soittaa joka päivä. Tampereella toimii myös kolme Al-Anon -ryhmää, jotka tarjoavat alkoholistien läheisille vertaistukea. Naistenkartano ry järjestää Tampereella NOVAT -vertaisryhmiä, joihin voivat hakeutua naiset joilla on esimerkiksi päihdeongelmia tai muita riippuvuuksia. Tampereen A-kilta järjestää päihdeongelmallisille erilaisia vertaistukiryhmiä. Nimettömät Narkomaanit NA tarjoaa entisille huumeidenkäyttäjille vertaistukiryhmiä Tampereella päivittäin ja huumeiden käyttäjien läheiset voivat hakea vertaistukea Irti Huumeista ry:n järjestämistä läheisryhmistä. Vapautuvien vankien vertaistukiyhdistys Kris Tampere ry on kansalaisjärjestö, joka tarjoaa apua ja tukea vankilasta vapautuville. Se myös tukee toiminnallaan päihderiippuvaisten tavoitteita päihdeettömän elämäntavan saavuttamiseksi.

III.IV.II Päiväkeskustoiminta ja yhdyskuntatuvat

Tampereella toimivat järjestöt ylläpitävät myös päiväkeskuksia ja yhdyskuntatupia. Päiväkeskukset ovat vaikeammassa elämäntilanteessa oleville ihmisille tärkeitä tukipisteitä. Päiväkeskus on monelle myös väylä kuntoutumiseen. Päiväkeskustyö on haasteellista, sillä palvelujen piiriin hakeutuu ihmisiä, joita virallinen palvelujärjestelmä ei aina tavoita tai jotka putoavat palveluiden piiristä. Päiväkeskuksissa on vuosittain yhteensä 85 000 asiakaskäyntiä.

Tampereen A-kilta ry tarjoaa monipuolista päihdeettömyystoimintaa ja keskusteluryhmiä päihteiden käyttäjille ja heidän läheisilleen. A-kiltatoimintaa järjestetään muun muassa Tahmelan Monitoimitalossa ja Rantaperkiössä sijaitsevassa Kolmion Päiväkeskuksessa. Molemmissa toimipaikoissa asiakkailla on mahdollisuus peseytyä ja pestä pyykkiä, saada henkilökohtaista keskusteluapua ja osallistua vertaistukiryhmätoimintaan. Kolmion Päiväkeskuksen yhteydessä toimii 20–35 –vuotiaalle nuorille tarkoitettu maksuton Hunajaturkiryhmä. Ryhmän ohjelmaan kuuluvat kiinteästi henkilökohtaiset ja ryhmäkeskustelut, sekä esimerkiksi yhteiset elämysretket ja liikunta. A-kilta ylläpitää myös yhdyskuntatupia, jotka ovat alueittensa asukkaille tarkoitettuja tukipiste- ja päiväkeskustyyppisiä paikkoja. Yhdyskuntatuvat sijaitsevat Hippokylässä, Härmälässä ja Nekalassa. Tarjolla on keskusteluapua, perushuoltopalveluja sekä työ- ja virkistystoimintaa. Tupaohjaajat auttavat asiakkaita kokonaisvaltaisesti ja mahdollistavat samalla monen asiakkaan itsellisen asumisen.

Tampereen evankelisluterilainen seurakunta ylläpitää keskustassa Musta lammas- nimistä päiväkeskusta. Musta Lammas tarjoaa ruokapaikan, pesupaikan ja olohuoneen esimerkiksi päihdeongelmallisille ihmisille.

Pirkanmaan Sininauha ry:n ylläpitää Hervannassa sijaitsevaa päiväkeskus Witosta. Witosessa on peseytymis- ja pyykinpesumahdollisuus, ja lisäksi siellä voi ruokailla osallistua järjestettyyn toimintaan. Sininauhan toinen Tampereella sijaitseva päiväkeskus on Kaukajärvellä.

III.IV.III Työtoiminta

Päihdeongelmaiset jäävät helposti työmarkkinoiden ulkopuolelle. Työnteko antaa kuitenkin puitteita kuntoutumiselle itsearvostuksen, päivärytmin, sosiaalisten suhteiden ja kohentuneen talouden myötä.

Päihdekuntoutujien työllisyyden edistämiseksi Tampereen kaupunki tarjoaa kuntouttavaa työtoimintaa. Kaupungilla on myös säännöllisesti työllisyyttä edistäviä hankkeita. Myös työ- ja elinkeinotoimistolla, Tampereen kaupunkiseudun työvoiman palvelukeskuksella ja monilla järjestöillä on omia työllistämishankkeitaan. Muutamat sosiaaliset yritykset työllistävät päihdekuntoutujia. Samalla ne voivat toimia väylänä avoimille työmarkkinoille, tai tarjota pysyviä työpaikkoja vaikeasti työllistyville. Tampereen kaupungilla on vuosittain ollut käytävissä ”Työllistyminen toimeentulotuenvaihtoehtona” – määräraha, josta myönnettyillä avustuksilla järjestöt ovat työllistäneet vuositasolla noin 200 pitkäaikaistyötöntä.

III.IV.IV Seurakunnan ja järjestöjen muut tukipalvelut

Raittius- ja kansanterveysjärjestöt pyrkivät ehkäisemään päihdehaittojen syntyä, edistämään terveitä elämäntapoja ja tarjoamaan tamperelaisille virikkeellistä ja mielekästä toimintaa ilman päihteitä. Tampereella päihdehaittojen toimintaa tarjoavat ja raittiuden edistämistyötä tekevät yhdistykset:

- Tampereen A-kilta ry
- Pirkanmaan Sininauha ry
- Tampereen Liikenneraittiusyhdistys ry
- Tampereen Raittiusseura ry
- Kansan Raittiusliiton Pohjois-Hämeen Piiri
- Pirkanmaan Elämäntapayhdistys ry
- Irti Huumeista ry
- SPR:n ylläpitämä Nuorten turvatalo
- Youth Against Drugs ry
- Terveys ry
- Tampereen ETRA -liitto ry

Tampereen evankelisluterilainen seurakuntayhtymä tekee päihde- ja kriminaalityötä diakoniatyönä. Seurakunnalla on Yövuoro- nimistä vapaaehtoistoimintaa, joka tarjoaa tukea ensisijaisesti alle 18-vuotiaille nuorille Tampereen kaduilla. Tampereen Valkonauha ry on kristillinen ennaltaehkäisevää ja korjaavaa sosiaali- ja raittiustyötä tekevä järjestö.

Tampereen kaupunki avustaa monien päihdetyötä tekevien järjestöjen toimintaa. Ehkäisevän päihdetyön avustuksia ovat vuonna 2009 saaneet Irti huumeista ry:n Tampereen alueosasto, Kansan raittiusliiton Pohjois-Hämeen ry, Naistenkartano ry, Pirkanmaan Novat naiset ry,

Tampereen Liikenneraittiusyhdistys ry, Tampereen Raittiusseura ry, Tampereen Valkonauha Youth Against Drugs ry:n paikallisosasto ja Pirkanmaan Elämäntapayhdistys ry. Lisäksi pysyväisavustusten piiriin kuuluvat Pirkanmaan Sininauha ry, Tampereen A-kilta ry sekä SPR:n ylläpitämä Nuorten Turvatalo.

IV TOIMENPIDE-EHDOTUKSET VUOSILLE 2009–2012

Toimenpide-ehdotukset noudattavat kaupunkistrategian ja palvelustrategioiden tavoitteita ja ne konkretisoivat päihdepoliittisen suunnitelman suuntaviivat. Kaupunkistrategiassa asetettu ensimmäinen päämäärä vuodelle 2020 on, että kuntalaisten hyvinvointi on parantunut. Jotta tavoite toteutuisi, palvelujen painopiste on ennaltaehkäisyssä. Tämän vuoksi palveluihin tarvitaan uusia ennaltaehkäiseviä ja varhaisen puuttumisen toimenpiteitä. Kaupunki mahdollistaa ja tukee asukkaidensa hyvinvointia edistäviä valintoja, ja hyvinvointierot kaventuvat.

Lapset ja nuoret

1. Lasten ja nuorten kanssa toimiville työntekijöille järjestetään säännöllistä koulutusta varhaisen puuttumisen toimintamalleista. (Raitsu – Nuorisopalvelut)
2. Elämyksellisen päihdekasvatustapahtuma Valintojen putken toimintaa laajennetaan. (Perusopetus-Nuorisopalvelut-Raitsu)
3. Kouluikäisille tarkoitettujen matalan kynnyksen keskustelupalvelujen toteutumiseksi oppilashuoltoryhmien päihdeosaamista lisätään. (Raitsu)
4. Paussin sosiaalipäivystyksen aukioloja laajennetaan nykyisestä, jotta poliisi ja Paussi voisivat tehostaa varhaista puuttumista myös kriittisinä ajankohtina.
5. Poliisi toimittaa viikonloppuisin päihtyneet nuoret nykyistä matalammalla kynnyksellä Paussin yhteydessä olevalle nuorten selviämisasemalle ja muunakin aikana Paussiin. (Poliisi)
6. Kaupungin nuorisopalveluiden, seurakunnan nuorisotyön ja nuorisotyötä tekevien järjestöjen välistä yhteistyötä kehitetään suuntaan, jossa päihitteettömyys ja savuttomuus toteutuu kaikessa toiminnassa. Nuorisopalveluiden tehtävänä tulee olla yhteistyön koordinoiminen ja yhteistoiminnan mahdollistaminen.
7. Nuorisopalveluiden toiminnassa noudatetaan yhteistä toimintamallia koskien nuorten päihteidenkäyttöä sekä päihdekäytön ehkäisemistä. Henkilökunta koulutetaan toimintamallin käyttöön. (Nuorisopalvelut)
8. Nuorisopalveluiden koordinoimat Nuorisofoorumi ja Lasten parlamentti otetaan mukaan ideoimaan ja toteuttamaan päihteettömyyteen kannustavaa vertaistukea "nuorilta nuorille". (Nuorisopalvelut – Raitsu)
9. Ehkäisevän päihdetyön valtakunnalliset laatukriteerit otetaan käyttöön Tampereella 2011 mennessä. (Nuorisopalvelut)
10. Savuton Tampere -ohjelma käynnistetään, ja ohjelman toimenpiteiden toteuttamista seurataan alueellisesti. (Terveysten edistämisen ohjausryhmä)

11. Tupakan myyntipaikkoja valvotaan tarkemmin koulujen ja nuorisotilojen lähetyillä. (Ympäristöterveys)
12. Yrittäjille järjestetään tupakan myynnin omavalvontaan sekä tupakkalain muutokseen liittyviä koulutustilaisuuksia. (Ympäristöterveys)
13. Poliisi ja muut toimijat keskittyvät omilla toimialueillaan julkijuopottelun vähentämiseen madaltamalla puuttumiskynnystä. Koulut huomioivat asian laillisuus- ja tapakasvatuksessaan erityisesti 7.–9. luokilla. (Poliisi)
14. Pirkanmaan poliisilaitos ja lääninhallituksen alkoholitarkastajat luovat luontevan ja mahdollisimman reaaliaikaisen yhteistyömuodon anniskeluoikeuden omaavien ravitsemisliikkeiden valvontaan. Korostetusti sellaisiin paikkoihin, joissa tai joiden ympäristössä päihtyneet aiheuttavat häiriötä. (Poliisi)
15. Lastensuojelun jälkihuollossa kiinnitetään huomiota kokonaisvaltaiseen elämänhallinnan opetteluun sekä ammattimahdollisuuksien kartoittamiseen tai ammattikoulutukseen, jotta päihteiden sijaan elämään tulee muuta sisältöä.

Perheet ja aikuiset

16. Sijaisvanhemmille järjestetään koulutusta päihdeperhelapsen ja nuoren kasvattamisesta ja eri tavoin päihteille altistuneen lapsen hoitoon liittyvistä asioista.
17. Terveydenhuolto sitoutuu käyttämään johdonmukaisesti mini-interventiota potilasvastaanotoilla ja terveystarkastuksissa (alkoholin käytön kysyminen ja varhainen neuvonta). (Avopalvelut)
18. Perusterveydenhuollossa, erikoissairaanhoidossa ja sosiaalipalveluissa tulee olla tarpeeksi osaamista puuttua ikäihmisten alkoholin suurkulutukseen varhaisvaiheessa. Ikäänntyvien ja heidän kanssaan työskentelevien on tunnettava alkoholin suurkulutuksen riskirajat. (Hyvinvointipalvelut)
19. Työntekijöille järjestetään säännöllinen koulutus mini-interventiotoiminnan lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi. (Avo- ja hyvinvointipalvelut)
20. Mini-interventiohoidon kirjaamisen periaatteista ja käytännöistä sähköiseen potilastietojärjestelmään sovitaan ja kirjaaminen toteutetaan systemaattisesti. (Avo- ja hyvinvointipalvelut)

Kaupunkistrategian toinen päämäärä on, että asiakaslähtöiset palvelut toimivat laadukkaasti ja ovat tasapuolisesti kuntalaisten saatavilla. Kuntalaisten saaman palvelun tulee täten olla sujuvaa riippumatta organisaatorajoista ja tuottajasta.

21. Päihde- ja mielenterveyspalvelujen saatavuutta parannetaan lisäämällä peruspalveluiden osaamistasoa terveys- ja sosiaalipalveluissa sekä yhdistämällä päihde- ja mielenterveyspalveluita.
22. Painopiste siirtyy avokuntoutukseen ja kevyempiin päihdehuollon rakenteisiin.

23. Erityisesti nuorille aikuisille suunnattujen päihdekuntoutuspalveluiden hoitoketjujen toimivuutta kehitetään. (Tampereen kaupunki, tilaajaryhmä)
24. Nuorille päihteiden käyttäjille tarkoitettu päiväkeskus perustetaan keskusta-alueelle.
25. Hervantaan perustetaan alueen tarpeita vastaava päihdekliniikka, joka koostuu useasta palvelumuodosta. (Ensisuoja-, päiväkeskus-, avokatkaisu-, psykososiaalisen tuen ja asumispalvelut)
26. Ikäihmisten ja päihdepalveluihin piiriin kuuluvien päiväkeskusten toimintaedellytykset turvataan Tampereella alueelliset erot huomioiden.
27. Asumispalvelujen kuntoutusnäkökulmaa lisätään.
28. Vaihtoehtoisen työllistämistuen määräraha on Tampereen kaupungin talousarvioissa vuosittain vähintään 500 000 euroa.

Kolmas strateginen päämäärä on, että yhä useammalla kuntalaisella on mahdollisuus asua kotona tai kodinomaisessa ympäristössä. Pitkäaikaisasunnottomien määrän tulee strategian mukaan puolittua vuoteen 2020 mennessä. Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja päihdehuollon asiakkaiden kotona asumista tuetaan ja palveluasumista lisätään.

29. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman toimenpiteet toteutetaan.
30. Asunnottomuutta vähennetään mahdollistamalla monitasoisen (esim. päihteettömän-päihteellisen, kevyt-raskas) asumisen tukeminen. Asiakasohjauksen johdolla asumispalvelun tuottajien kanssa suunnitellaan toimintamalli, jossa ehkäistään asiakkaan joutuminen täysin asunnottomaksi. Asumispalvelut turvataan myös tilanteissa, joissa asiakas ohjautuu asumispalvelusta laitoshoitajaksolle. (Loisto)
31. Kotihoidon päihde- ja mielenterveysavainosaajien verkostoa ja toimintaa vahvistetaan.
32. Ikääntyneiden päihde- ja mielenterveystaustaisten asiakkaiden asumispalveluja lisätään.